

UTJECAJ DOBI NA POSLOVNU I PARNIČNU SPOSODBNOST*

Ivan Šimović, dipl. iur.**

UDK 347.155

347.921

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: travanj 2011.

U radu se nastoji izložiti sustavna usporedna analiza uređenja poslovne i parnične sposobnosti u Hrvatskoj te odabranim europskim zemljama istog pravno-tradicijskog kruga (Austriji, Njemačkoj, Sloveniji, Srbiji te Federaciji Bosni i Hercegovini). Kroz rad se upozorava na činjenicu da je hrvatsko uređenje poslovne sposobnosti maloljetnika različito od suvremenog koncepta prihvaćenog u navedenim državama. Spomenute razlike u uređenju zapravo su nedostaci koji se odnose na hrvatsko uređenje instituta poslovne sposobnosti maloljetnika, a manifestiraju se u gotovo potpunom negiranju relevantne pravne volje maloljetnika u domeni materijalnog prava te u skokovitom prijelazu u punoljetnost, bez ikakvih međustadija koji bi odgovarali zrelosti maloljetnika. Sve to neizbježno utječe i na domenu parnične sposobnosti jer postojeće uređenje onemogućava afirmaciju procesno relevantne volje maloljetnika, što je u suprotnosti s aktualnim europskim trendovima. Stoga se u završnom osvrtu predlažu promjene koje bi u domaćem zakonodavstvu trebalo provesti u svrhu kvalitetnijeg i suvremenijeg uređenja poslovne sposobnosti maloljetnika te se prikazuje način na koji bi spomenute promjene utjecale i na njihovu parničnu sposobnost.

Ključne riječi: poslovna i parnična sposobnost maloljetnika, potpuna poslovna i parnična nesposobnost maloljetnika, ograničena poslovna sposobnost maloljetnika, parnična sposobnost ograničeno poslovno sposobnog maloljetnika, poslovna i parnična sposobnost zaposlenog maloljetnika

* Rad je napisan u okviru projekta *Europski sustav ljudskih prava i hrvatsko obiteljsko pravo* (066-0662501-2523; voditeljica prof. dr. sc. Dubravka Hrabar), koji se provodi uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Zahvalnost dugujem prof. dr. sc. Alanu Uzelcu, voditelju kolegija Obiteljsko sudsko-procesno pravo na poslijediplomskom sveučilišnom (doktorskom) studiju na Pravnom fakultetu u Zagrebu, u sklopu kojeg je ovaj rad napisan te voditeljici navedenog poslijediplomskog studija, prof. dr. sc. Dubravki Hrabar na korisnim savjetima i potpori koju su mi pružili u pisanju ovog rada.

** Ivan Šimović, dipl. iur., asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

I. Uvod

U Republici Hrvatskoj maloljetnici su do 18 godine, u pravilu, bez poslovne sposobnosti, a samim time i bez parnične sposobnosti. Dakle, oni sve do punoljetnosti ne mogu vlastitim očitovanjima volje stvarati bilo kakve pravne učinke, odnosno u parničnim postupcima ne mogu poduzimati bilo kakve parnične radnje. Njihovu materijalnopравnu i procesnopравnu volju nadomještaju njihovi zakonski zastupnici. Svrha je navedenih zakonskih rješenja zaštita samih maloljetnika kao pravnih subjekata. Iz tog se razloga navedenim rješenjima može dati prolazna ocjena. Međutim, sve se više osjeća potreba za određenim promjenama u tim pravnim područjima. Stoga je u radu napravljena analiza postojećeg normativnog uređenja poslovne i parnične sposobnosti fizičkih osoba u Republici Hrvatskoj te komparativna analiza pravnog uređenja istih pitanja u pojedinim europskim zemljama. Kroz spomenuta istraživanja u radu se ukazuje na nedostatke postojećeg sustava stupnjevanja poslovne sposobnosti fizičkih osoba u Hrvatskoj te se prikazuje kako su zemlje regije (Austrija, Njemačka, Slovenija, Srbija i Federacija Bosne i Hercegovine) uklonile iste te nedostatke iz svojeg normativnog uređenja. U zadnjem dijelu rada autor predlaže promjene koje bi u Hrvatskoj trebalo provesti u svrhu kvalitetnijeg uređenja poslovne sposobnosti fizičkih osoba (prije svega maloljetnika) te prikazuje na koji bi način spomenute promjene utjecale na njihovu parničnu sposobnost.

II. Analiza normativnog uređenja poslovne i parnične sposobnosti fizičkih osoba u Republici Hrvatskoj

II.1. Pravna i stranačka sposobnost djeteta

Stranačka je sposobnost (lat. *ius standi in iudicio*; njem. *Parteifähigkeit*) svojstvo nekog pravnog subjekta, stanovitog oblika udruživanja kojem je to svojstvo priznato odlukom suda u konkretnom postupku te određenog državnog tijela, a eventualno i nekih drugih entiteta kada je to zakonom posebno predviđeno, da mogu biti nositeljima prava, dužnosti i tereta što ih utvrđuje parnično pravo, da mogu biti strankom i umješaćem, a kad su u pitanju zastupnici kao fizičke osobe i zastupnikom u parnici.¹

¹ Dika, M., *Gradansko parnično pravo, Stranke, njihovi zastupnici i treći u parničnom postupku*, IV. knjiga, Zagreb, 2008., str. 28.

Pravna sposobnost jest sposobnost biti nositeljem (materijalnopравnih) prava i obveza. Prema odredbi čl. 17/1 Zakona o obveznim odnosima² svaka fizička i pravna osoba sposobna je biti nositeljem prava i obveza.³

Stranačka se sposobnost u pravilu priznaje samo onima kojima je pravni poredak priznao pravnu sposobnost radi toga da im se omogući iskoristiti svoje ustavno i zakonsko pravo na sudsku zaštitu. Dakle, svatko kome pravni poredak priznaje pojedino subjektivno pravo, mora u konačnici imati i mogućnost da to svoje pravo zaštititi pred sudom.⁴ Zbog načelnog paralelizma između priznanja subjektivnih prava (pravne sposobnosti) i prava da se ta prava štite pred sudom, stranačka sposobnost se još ponekad naziva i procesnom pravnom sposobnošću.⁵

Što se pravne i stranačke sposobnosti djeteta tiče, tu problema nema. Dijete ima pravnu i stranačku sposobnost, tj. pravo da tuži i bude tuženo (*ius standi in iudicio*).^{6, 7}

Fizičke osobe svoju bi stranačku sposobnost, jednako kao i pravnu, stjecale rođenjem, a gubile smrću. Iznimka je od tog pravila *nasciturus* (začeto dijete, zametak) kojem se priznaje pravna i stranačka sposobnost pod rezolutivnim uvjetom da se rodi živo.⁸ Zametak, onda kada mu se priznaje stranačka sposobnost, treba tretirati kao maloljetnika bez poslovne i parnične sposobnosti.⁹

II.2. Poslovna i parnična sposobnost

Parnična je sposobnost (njem. *Prozessfähigkeit*), dakle, sposobnost stranke da sama ili putem zastupnika koga je sama odredila poduzima sve radnje u postupku s valjanim postupkovnopравnim učinkom, odnosno da se prema njoj

² Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/2005, 41/2008; dalje u tekstu: ZOO).

³ Klarić, P.; Vedriš, M., *Gradansko pravo*, Zagreb, 2008., str. 33.

⁴ Triva, S.; Dika, M., *Gradansko parnično procesno pravo*, 7. izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 303.

⁵ Uzelac, A., Rešetar, B., *Procesni položaj djeteta i zastupanje djeteta u sudskom postupku*, u: Rešetar, B. (ur.), *Dijete i pravo*, Pravni fakultet, Osijek, 2009., str. 165.

⁶ *Ibid.*, str. 166.

⁷ To proizlazi iz čl. 17. st. 1. ZOO-a te čl. 77. st. 1. Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, br. 53/1991, 91/1992, 112/1999, 117/2003, 84/2008; dalje u tekstu: ZPP).

⁸ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 30; čl. 17. st. 2. ZOO-a.

⁹ *Ibid.*, str. 51.

izravno ili preko njezina zastupnika koga je sama odredila te radnje poduzimaju s takvim učinkom.¹⁰

Parnična sposobnost fizičkih osoba izravno je uvjetovana njihovom poslovnom sposobnošću. Zato se parnična sposobnost ponekad naziva i procesnom poslovnom sposobnošću.¹¹

Poslovna je sposobnost svojstvo nekog pravnog subjekta, dakle fizičke i pravne osobe (*arg. ex* čl. 16., 17. ZOO-a), da može vlastitim (svjesnim) očitovanjima volje stvarati pravne učinke (*arg. ex* čl. 18/1 ZOO-a), zapravo svojstvo nekog pravnog subjekta da može samostalno raspolagati svojim pravima i obvezama.¹² U hrvatskom pravnom sustavu postoji institut stupnjevanja poslovne sposobnosti fizičkih osoba. Tako unutar poslovne sposobnosti postoje tri stupnja: potpuna poslovna sposobnost, ograničena poslovna sposobnost i poslovna nesposobnost.¹³ Navedene stupnjeve poslovne sposobnosti te njihov utjecaj na parničnu sposobnost prikazat ćemo u sljedećim poglavljima rada, ali najviše s aspekta djeteta kao specifičnog subjekta u pravnom prometu.

II.2.1. Potpuna poslovna i parnična sposobnost djeteta

Parnična se sposobnost priznaje potpuno poslovno sposobnim fizičkim osobama (čl. 79/1 ZPP-a). U tom se smislu parnična sposobnost tih subjekata veže uz njihovu poslovnu sposobnost.¹⁴

Fizička osoba poslovnu sposobnost stječe punoljetnošću (čl. 18/2 ZOO-a), dakle kad navršši osamnaest godina života (čl. 120/2 Obiteljskog zakona¹⁵). Od tog temeljnog pravila postoje dvije iznimke. Poslovnu sposobnost može steći i maloljetnik¹⁶ sklapanjem braka (čl. 120/1 u vezi s 26/2 ObZ-a). Može je steći i

¹⁰ *Ibid.*, str. 46.

¹¹ Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 167.

¹² Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 47; Klarić, Vedriš, *op. cit.* u bilj. 3, str. 33. Pri definiranju poslovne sposobnosti Klarić i Vedriš ispuštaju iz vida tzv. pasivni aspekt poslovne sposobnosti – sposobnost nekog subjekta da drugi pravni subjekti izravno prema njemu, mimo njegova zakonskog zastupnika, s relevantnim pravnim učinkom manifestiraju svoja očitovanja volje.

¹³ Klarić, Vedriš, *op. cit.* u bilj. 3, str. 36.

¹⁴ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 49; Aras, S., *Postupovna sposobnost djece u obiteljskim statutnim izvanparničnim stvarima*, Zbornik radova povodom 20. godišnjice Konvencije o pravima djeteta, Pravnik, Zagreb, 2009., str. 200.

¹⁵ Obiteljski zakon (Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007; dalje u tekstu ObZ).

¹⁶ Maloljetnik je osoba do navršene osamnaeste godine života (*arg. ex*: 120/2 ObZ-a).

maloljetnik stariji od šesnaest godina koji je postao roditelj (čl. 120/3 ObZ-a) na temelju odluke suda donesene u izvanparničnom postupku (čl. 120/4). Navedene potpuno poslovno sposobne osobe mogu same sklapati pravne poslove, odnosno pri sklapanju pravnih poslova mogu se poslužiti ugovornim zastupnikom (npr. odvjetnikom).¹⁷

Stranka koja je potpuno poslovno sposobna može sama obavljati radnje u postupku, tj. potpuno je parnično sposobna (čl. 79/1 ZPP-a).

Navedene kategorije osoba (punoljetne osobe, maloljetna djeca koja su s navršених šesnaest godina sklopila brak ili postala roditeljima) osim potpune poslovne sposobnosti imaju i potpunu parničnu sposobnost. Oni mogu sami ili putem ugovornog (dobrovoljnog) zastupnika pokretati parnične i izvanparnične postupke te postupke ovrhe i osiguranja te u njima poduzimati sve radnje s valjanim procesnopравnim učinkom. Isto tako, prema njima se mogu izravno ili preko njihova ugovornog (dobrovoljnog) zastupnika poduzimati navedene radnje s istim učinkom.

II.2.2. Potpuna poslovna i parnična nesposobnost djeteta

Punoljetna osoba kojoj je potpuno oduzeta poslovna sposobnost nema parnične sposobnosti (*arg. a contrario ex* čl. 79/2,3 ZPP-a). Parnično nesposobne stranke (i sudionike) zastupaju njihovi zastupnici (čl. 80. ZPP-a).¹⁸ Zakonski zastupnici poduzimaju sve radnje u ime i za račun takvih stranaka i na taj način supstituiraju nedostatak njihove procesnopравno relevantne volje (čl. 81. ZPP-a).

Što se djece/maloljetnika tiče, važno je napomenuti da ona prema važećim hrvatskim propisima, barem kada je riječ o njihovim imovinskim pravima, nisu sve do punoljetnosti ni ograničeno poslovno sposobna jer se ograničena

Do te životne dobi osoba ulazi u kategoriju subjekata na koje se primjenjuje Konvencija o pravima djeteta (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12/1993). Konvencija o pravima djeteta, čl. 1. – Za svrhe te Konvencije pojam djeteta podrazumijeva svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina, osim ako se, po pravu koje se primjenjuje na dijete, punoljetnost ne stječe prije. S tim u vezi, kada se u radu govori o poslovnoj i parničnoj sposobnosti djeteta, misli se na osobu do navršene osamnaeste godine života u smislu Konvencije o pravima djeteta. U istom se smislu u radu rabi i termin maloljetnik (podcrtao I. Š.). Vidi Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 198, bilj. 23.

¹⁷ Klarić, Vedriš, *op. cit.* u bilj. 3, str. 36.

¹⁸ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 49; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 200.

poslovna sposobnost pojavljuje samo u kontekstu oduzimanja poslovne sposobnosti, do čega može doći samo nakon njezina stjecanja. Stoga su djeca, u pravilu, do punoljetnosti materijalnopravno potpuno poslovno nesposobna, pa i pravne radnje koje ona poduzimaju nisu ni valjane ni "šepave" – one su pravno nevaljane i kao takve ne proizvode nikakav učinak.¹⁹ Zbog toga su zakonski zastupnici (roditelji, posvojitelji, skrbnici) ti koji zastupaju djecu te nadomještaju materijalnopravnu volju koju ta djeca nisu sposobna sama oblikovati (čl. 98/1 ObZ-a; čl. 123/2, 143/1 ObZ-a; čl. 150/1, 184/1 ObZ-a).

S obzirom na to da se parnična sposobnost pravnih subjekata veže uz njihovu poslovnu sposobnost, razumljivo je da navedena djeca/maloljetnici nemaju parničnu sposobnost, tj. potpuno su parnično nesposobni. To znači da oni ne mogu samostalno pokrenuti parnične i druge postupke (izvanparnične postupke, postupke ovrhe i osiguranja) te u njima ne mogu poduzimati radnje s valjanim procesnopравnim učinkom. U tom ih pogledu također zastupaju njihovi zakonski zastupnici, koji u njihovo ime i za njihov račun poduzimaju sve radnje te tako supstituiraju nedostatak njihove procesnopравno relevantne volje (čl. 80. – 81. ZPP-a).

Ovoj kategoriji djece/maloljetnika ne pripadaju ona maloljetna djeca koja su s navršениh šesnaest godina sklopila brak ili postala roditeljima, na temelju čega mogu steći potpunu poslovnu i parničnu sposobnost.²⁰ Navedenoj kategoriji potpuno poslovno nesposobne djece/maloljetnika ne pripadaju ni maloljetnici koji nisu stekli poslovnu sposobnost na neki od navedениh načina, a zaposlili su se – to mogu s navršениh petnaest godina i uz pristanak roditelja odnosno skrbnika (čl. 22. Zakona o radu²¹). Oni imaju djelomičnu poslovnu sposobnost tako što samostalno upravljaju imovinom koju steknu radom (čl. 259/2 ObZ-a). To znači da bi imali potpunu poslovnu i parničnu sposobnost kad su u pitanju poslovi koji se tiču raspolaganja tom imovinom.^{22, 23}

¹⁹ Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 169; tako i Klarić, Vedriš, *op. cit.* u bilj. 3, str. 37.

²⁰ *Ibid.*, str. 169; *ibid.*, str. 36.

²¹ Zakon o radu (Narodne novine, br. 38/1995, 54/1995, 65/1995, 102/1998, 17/2001, 82/2001, 114/2003, 123/2003, 142/2003, 30/2004; dalje u tekstu: ZOR).

²² Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 200, bilj. 29.

²³ Pitanje poslovne i parnične sposobnosti zaposlenog maloljetnika detaljnije je razrađeno u poglavlju II. 2. 4.

II.2.3. Odnos ograničene poslovne sposobnosti i parnične sposobnosti²⁴

Punoljetna osoba koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti parnično je sposobna u granicama svoje poslovne sposobnosti (čl. 79/2 ZPP-a).

U hrvatskom pravu ograničena poslovna sposobnost pojavljuje se kod lišavanja poslovne sposobnosti osoba koje zbog duševnih smetnji ili drugih uzroka nisu sposobne brinuti se o svojim pravima i interesima.²⁵

Punoljetna osoba djelomično lišena poslovne sposobnosti imala bi parničnu sposobnost u postupcima koji se tiču odnosa u kojima ima potpunu poslovnu sposobnost.²⁶ Međutim, u procesnopravnoj literaturi postavlja se pitanje može li ograničeno poslovno sposobna osoba, u postupcima koji se tiču pravnih odnosa u kojima nije ovlaštena samostalno disponirati, poduzimati postupovne radnje koje bi proizvodile pravne učinke samo ako bi ih odobrio njezin zakonski zastupnik ("šepave" postupovne radnje).²⁷ U doktrini je jedinstveno stajalište da ograničeno poslovno sposobna osoba ne bi imala pravo na poduzimanje takvih "šepavih" postupovnih radnji jer bi to bilo protivno procesnoj ekonomiji i temeljnim načelima procesne ravnopravnosti i poštenog suđenja. Pravilno

²⁴ Pojam "ograničene poslovne sposobnosti" uvodi se u čl. 276/2 ZOO-a, gdje se uređuje važenje ugovora poslovno nesposobnih osoba; u čl. 79/2 ZPP-a koristi se izraz "djelomično ograničena poslovna sposobnost"; u čl. 159/2, 3 ObZ-a koriste se izrazi "djelomično i potpuno lišenje poslovne sposobnosti".

²⁵ Sud će u izvanparničnom postupku punoljetnu osobu potpuno ili djelomice lišiti poslovne sposobnosti ako ona zbog duševnih smetnji ili drugih uzroka (ovisnost o opojnim sredstvima, senilnost, demencija itd.) nije sposobna brinuti se o svojim pravima i interesima ili ona ugrožava prava i interese drugih osoba (čl. 159/1 ObZ-a). Odlukom o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti sud će odrediti mjere, radnje i poslove koje osoba nije sposobna samostalno poduzimati, primjerice raspolagati imovinom, plaćom ili drugim stalnim novčanim primanjima, upravljati imovinom, odlučiti o zapošljavanju, davati izjave ili poduzimati radnje koje se odnose na brak, roditeljsku skrb i druga osobna stanja, osim ako zakonom nije drukčije određeno (čl. 159/3 ObZ-a). Poslove koji nisu određeni u odluci o lišenju poslovne sposobnosti osoba djelomice lišena poslovne sposobnosti može samostalno poduzimati (čl. 159/4 ObZ-a).

²⁶ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 49; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 200.

²⁷ Ograničeno poslovno sposobna osoba može bez odobrenja svojega zakonskog zastupnika sklapati one ugovore čije joj sklapanje nije zabranjeno odlukom suda o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti (*arg. ex:* čl. 276/1, 2 ZOO-a). Ostali ugovori tih osoba – ako su sklopljeni bez odobrenja zakonskog zastupnika – pobojni su, ali se mogu osnažiti njihovim naknadnim odobrenjem (šepavi pravni poslovi – *negotia claudicantia*; *arg. ex:* čl. 276/3, čl. 278. ZOO-a); Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 201, bilj. 32; tako i Klarić, Vedriš, *op. cit.* u bilj. 3, str. 36.

tumačenje čl. 79/2 ZPP-a jest da osoba koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti može imati parničnu sposobnost samo u parnicama o odnosima u kojima ima potpunu poslovnu sposobnost, dok u parnicama o odnosima u kojima nije ovlaštena samostalno disponirati uopće nema parničnu sposobnost.²⁸ Takvo shvaćanje ide u korist teze o nužnoj nedjeljivosti i bezuvjetnosti parnične sposobnosti.

Što se djece/maloljetnika tiče, vrlo je mala vjerojatnost da bi se oni mogli naći u položaju ograničeno poslovno sposobne osobe. Naime, dijete je najčešće u položaju potpuno poslovno nesposobne osobe (vidi II. 2. 2.) ili, iznimno, u položaju potpuno poslovno sposobne osobe (vidi II. 2. 1.). Dijete bi moglo biti ograničeno poslovno sposobno pod uvjetom da je steklo potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (čl. 120/1, 3 ObZ-a), a zatim odlukom suda djelomice lišeno iste te poslovne sposobnosti. Tada bi ono bilo parnično sposobno u granicama svoje poslovne sposobnosti (čl. 79/2 ZPP-a).

Primjerice, kada bi maloljetnik od 16 godina, uz dopuštenje suda, sklopio valjani brak, on bi time stekao potpunu poslovnu sposobnost (čl. 26/2, čl. 120/1 ObZ-a). Takav potpuno poslovno sposobni maloljetnik ujedno je i potpuno parnično sposoban (čl. 79/1 ZPP-a). Međutim, kada bi istog tog maloljetnika sud u izvanparničnom postupku djelomice lišio poslovne sposobnosti u pogledu npr. upravljanja i raspolaganja imovinom, taj bi maloljetnik bio ograničeno poslovno sposoban (čl. 159/1, 3 ObZ-a). Dakle, on bi mogao samostalno (bez odobrenja zakonskog zastupnika) sklapati sve ugovore, osim onih čije mu je sklapanje zabranjeno odlukom suda o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti (*arg. ex* čl. 276/1, 2 ZOO-a; čl. 159/4 ObZ-a). S druge strane, kada bi on samostalno sklopio ugovor čije mu je sklapanje zabranjeno odlukom suda o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti, taj bi ugovor bio pobojan (čl. 276/3 ZOO-a; *arg. ex* čl. 159/3 ObZ-a).²⁹ Međutim, navedeni ugovor može se osnažiti naknadnim odobrenjem zakonskog zastupnika. Odobrenje zakonskog zastupnika čini taj ugovor *ab initio* valjanim. Što se tiče parnične sposobnosti takvog ograničeno poslovno sposobnog maloljetnika, treba na odgovarajući način primijeniti odredbu čl. 79/2 ZPP-a. Dakle, ograničeno poslovno sposobni maloljetnik bio bi potpuno parnično sposoban u parnicama

²⁸ Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 4, str. 309 – 310; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 49; Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 168; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 201.

²⁹ Pobojni su ugovori koje, bez odobrenja zakonskog zastupnika, ograničeno poslovno sposobna osoba (tj. osoba s nekim dijelom potpune poslovne sposobnosti) sklopi izvan okvira poslovne sposobnosti koju ima.

Vidi: Kačer, H.; Radolović, A.; Slakoper, Z., *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, Poslovni zbornik, Zagreb, 2006., str. 289.

o odnosima u kojima ima potpunu poslovnu sposobnost, dok bi u parnicama o odnosima u kojima nije ovlašten samostalno disponirati bio potpuno parnično nesposoban, što znači da bi ga u tim parnicama zastupao njegov zakonski zastupnik sukladno čl. 80. i čl. 81. ZPP-a.

II.2.4. Poslovna i parnična sposobnost zaposlenog maloljetnika

Prema odredbi čl. 22/1 ZOR-a, ako zakonski zastupnik u pisanom obliku ovlasti maloljetnika starijeg od petnaest godina života za sklapanje određenog ugovora o radu, maloljetnik je poslovno sposoban za sklapanje i raskidanje tog ugovora te za poduzimanje svih pravnih radnji u vezi s ispunjenjem prava i obveza iz toga ugovora ili u vezi s tim ugovorom. Iz toga proizlazi da je zaposleni maloljetnik, generalno gledajući, ograničeno poslovno sposobna osoba, tj. osoba koja još nema potpunu poslovnu sposobnost, ali joj je zakonom dopušteno poduzimati neke pravne poslove.

Tako bi zaposleni maloljetnik imao poslovnu sposobnost za sklapanje, izmjenu ili raskid ugovora o radu te za poduzimanje izvanprocesne radnje radi zaštite prava iz radnog odnosa (npr. podnijeti zahtjev za zaštitu prava radnika, sudjelovati u postupku mirenja). U pogledu samostalnog podnošenja tužbe za zaštitu prava iz radnog odnosa (npr. radi isplate plaće ili naknada predviđenih ugovorom o radu ili utvrđenja da je otkaz dan nezakonito) moglo bi se zaključiti da bi poslovna sposobnost maloljetnog zaposlenika u takvim slučajevima implicirala i njegovu parničnu sposobnost za podnošenje takvih tužbi i poduzimanja svih procesnih radnji u tim postupcima.³⁰ U pitanju priznanja poslovne i parnične sposobnosti zaposlenog maloljetnika u navedenom opsegu, doktrina je jedinstvena.³¹

Nadalje, doktrina je jedinstvena i u kritici odredbe čl. 22/4 ZOR-a.³² S obzirom na to da zakonski zastupnik može u svako doba ograničiti ili oduzeti maloljetniku danu ovlast (ovlast za sklapanje određenog ugovora o radu) te sukladno tome izazvati novi gubitak parnične sposobnosti i prekid postupka,

³⁰ Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 171 i 173.

³¹ "Polazeći od općeg pravila po kojemu je maloljetnik parnično sposoban u granicama u kojima mu se priznaje poslovna sposobnost (čl. 79/3 ZPP), treba uzeti da bi bio parnično sposoban u sporovima u vezi s ugovorom o radu koji je ovlašten samostalno sklopiti." Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 4, str. 798; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 51.

³² "Zakonski zastupnik može povući ili ograničiti ovlaštenje iz stavka 1. ovoga članka, odnosno u ime maloljetnika raskinuti radni odnos."

takvo rješenje ne bi odgovaralo elementarnim zahtjevima pravne sigurnosti i smisleno uređene procedure.^{33, 34}

Međutim, kamen je spoticanja pitanje prava maloljetnika na upravljanje i raspolaganje plaćom i drugom imovinom koju je stekao radom nakon navršene petnaeste godine života.

Nakon razmatranja svih relevantnih odredaba koje pri rješavanju tog pitanja treba uzeti u obzir (čl. 18/3 ZOO-a, čl. 79/3 ZPP-a, čl. 22. ZOR-a i čl. 259/2 ObZ-a), smatramo da se treba prikloniti shvaćanju koje pronalazimo kod većine autora te koje ćemo nastojati ukratko i prikazati.

Maloljetnik koji nije stekao poslovnu sposobnost prije punoljetnosti na neki od zakonom dopuštenih načina (čl. 120/1, 3 ObZ-a), ako se zaposli, a to može s navršenih petnaest godina i uz pristanak roditelja ili skrbnika (čl. 22. ZOR-a), ima djelomičnu poslovnu sposobnost u toj mjeri što može sklopiti, izmijeniti ili raskinuti ugovor o radu te zato što može poduzimati sve pravne radnje u vezi s ispunjenjem prava i obveza iz toga ugovora ili u vezi s tim ugovorom o radu. U prilog izloženoj tezi govori i tumačenje čl. 259/2 ObZ-a, prema kojem maloljetnik može samostalno upravljati imovinom koju je stekao radom. To znači da bi on imao potpunu poslovnu sposobnost kad su u pitanju poslovi koji se tiču raspolaganja imovinom koju je stekao radom.³⁵ Shvaćanje komplementarno izloženom možemo pronaći u Zakonu o obveznim odno-

³³ Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 4, str. 798; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 51; Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 171; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 202, bilj. 40.

³⁴ Zanimljivo je to što u njemačkom Građanskom zakoniku (*Bürgerliches Gesetzbuch*; dalje u tekstu: BGB) nalazimo odredbe vrlo slične kritiziranim odredbama ZOR-a. "Ako zakonski zastupnik dopusti maloljetniku da se zaposli, maloljetnik ima neograničenu sposobnost obavljati pravne poslove koji su povezani sa stupanjem u ili napuštanjem službe ili zaposlenja dopuštene prirode, ili s obavljanjem dužnosti koje proizlaze iz takvog odnosa. Ovo ne podrazumijeva ugovore za čije je sklapanje zakonskom zastupniku potrebna potvrda obiteljskog suda." "Zakonski zastupnik može ovo dopuštenje povući ili ograničiti." (§ 113/1, 2 BGB-a). Iz navedenih odredaba proizlazi da je zaposleni maloljetnik poslovno sposoban obavljati pravne poslove koji su povezani sa stupanjem u radni odnos ili njegovim napuštanjem, tj. on je sposoban poduzimati pravne poslove koji služe ostvarivanju prava odnosno obavljanju dužnosti iz takvog radnog odnosa. Također, u parnicama koje bi proizašle iz navedenih pravnih poslova, maloljetnik bi bio parnično sposoban. Međutim, ako bi u tijeku parnice zakonski zastupnik povukao svoje dopuštenje iz § 113/2 BGB-a, to bi rezultiralo gubitkom parnične sposobnosti maloljetnika te prekidom parničnog postupka. Jedini slučaj kada ne bi došlo do prekida postupka jest taj da je maloljetnik, prije gubitka parnične sposobnosti, angažirao procesnog punomoćnika. (Rosenberg, L., *Zivilprozessrecht*, Verlag C. H. Beck, München, 2010., str. 221 i 224).

³⁵ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 48; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 200, bilj. 29.

sima s komentarom³⁶, u kojem se navodi da se čl. 18/3 odnosi na maloljetne fizičke osobe kojima se priznaje mogućnost stvaranja pravnih učinaka određenih zakonom. Iz područja dopuštenih radnji, maloljetnik bi mogao s pravnim učinkom raspolagati zarađenim od navršenih petnaest godina.³⁷ Ostali autori građanskog materijalnog prava iznose slično stajalište.³⁸ I autori iz sfere obiteljskog prava suglasni su s izloženim shvaćanjem o poslovnoj sposobnosti zaposlenog maloljetnika.³⁹

Što se tiče parnične sposobnosti zaposlenog maloljetnika, moramo se dotaknuti odredbe čl. 79/3 ZPP-a. Naime, maloljetnik koji nije stekao potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti parnično je sposoban u granicama u kojima mu se priznaje poslovna sposobnost, što znači da bi imao parničnu sposobnost u sporovima u vezi s odnosima s obzirom na koje mu je priznata potpuna poslovna sposobnost, dok u sporovima koji bi se ticali odnosa u kojima ne bi mogao samostalno raspolagati, ne bi imao parničnu sposobnost.⁴⁰ Tako bi maloljetnik koji nije stekao poslovnu sposobnost na jedan od zakonom dopuštenih načina (čl. 120/1, 3 ObZ-a) imao parničnu sposobnost u parnicama o imovini koju je stekao radom (*arg. ex* čl. 22. ZOR-a; čl. 259/2 ObZ-a).⁴¹

³⁶ Kačer, Radolović, Slakoper, *op. cit.* u bilj. 29, str. 33 i 34.

³⁷ *Ibid.*, str. 34.

³⁸ "Maloljetnik, međutim, samostalno upravlja imovinom koju je stekao radom nakon navršene petnaeste godine." (Klarić, Vedriš, *op. cit.* u bilj. 3, str. 36).

³⁹ "Dužnost i pravo roditelja da upravljaju imovinom djece ne odnosi se jedino na imovinu koji je stekao maloljetnik koji je zaposlen (nakon petnaeste godine). S obzirom da radom stečena imovina ne potpada pod upravu roditelja, on njome upravlja samostalno." Vidi Hrabar, D., *Pravni odnosi roditelja i djece*, u: Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 263.

"Zaposleni maloljetnik stariji od petnaest godina sposoban je sklapati valjane pravne poslove u vezi s imovinom koju je stekao radom. On upravlja imovinom koju je stekao radom samostalno i bez ikakvih ograničenja. Smatra se da ako je bio sposoban priskrbiti je, da može njome i raspolagati." Vidi Korać Graovac, A., *Imovinski odnosi*, u: Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 529.

"Ova odredba (čl. 259/2 ObZ) iskazuje potpunu poslovnu sposobnost maloljetnika u segmentu upravljanja imovinom stečenom radom. To može značiti da će maloljetnik sklapati kupoprodajne ugovore, stjecati dionice, dati zajam ili sl., te da je on pri sklapanju takvih pravnih poslova u stvari potpuno poslovno sposoban." Vidi Milas Klarić, I., *Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih*, doktorska disertacija, Zagreb, 2009., str. 308.

⁴⁰ Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 4, str. 798; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 50; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 202.

⁴¹ *Ibid.*

Potpuno suprotno stajalište u pitanju poslovne i parnične sposobnosti zaposlenog maloljetnika iznose pojedini autori procesnopravne literature koji smatraju da zaposleni petnaestogodišnjak ne bi mogao samostalno raspolagati svojom plaćom i drugom imovinom stečenom na temelju prava iz radnog odnosa jer on za takvo što nema ni poslovne ni parnične sposobnosti.⁴² Spomenuti autori ističu da, premda pravo na plaću jest jedno od prava koje proizlazi iz ugovora o radu, sama imovina stečena nakon isplate plaće nije više u radnopravnom režimu, a raspolaganje tom imovinom nesumnjivo prelazi granice "pravnih radnji u vezi s ugovorom o radu". Navedenom argumentu mogu se suprotstaviti određeni protuargumenti. Naime, imovina koja je stečena nakon isplate plaće (a pravo maloljetnog zaposlenika na plaću proizlazi iz čl. 22/1 ZOR-a) ne mora ni biti u radnopravnom režimu upravo zbog odredbe čl. 259/2 ObZ-a. Tumačenjem spomenute odredbe dolazi se do zaključka da maloljetnik može samostalno upravljati imovinom koju je stekao radom nakon navršene petnaeste godine života (vidi bilj. 39). U protivnom, maloljetnik bi imao pravo primiti plaću, ali ne i s njome samostalno raspolagati (zbog nedostatka poslovne sposobnosti u svim pitanjima izvan radnopravne sfere). To bi bilo teško prihvatiti jer bi onda proizlazilo da zakonodavac putem čl. 22. ZOR-a daje maloljetniku mogućnost i poslovnu sposobnost da se zaposli i privređuje, dok mu, s druge strane, ne bi davao mogućnost ni poslovnu sposobnost da raspolaže s onim što je zaradio (plaćom). Zbog toga treba prihvatiti tumačenje da odredba čl. 259/2 ObZ-a ovlašćuje maloljetnika da upravlja imovinom koju je stekao radom nakon navršene petnaeste godine života.

II.2.5. Pravo suda da dopusti poslovno nesposobnoj osobi (npr. djetetu) da poduzima pojedine radnje u postupku iz čl. 269. ObZ-a

Zakonska norma koja u kontekstu koncepta parnične sposobnosti djeteta izaziva niz pitanja jest odredba čl. 269/1 ObZ-a. Prema toj odredbi sud može u statusnim stvarima dopustiti stranci koja nema poslovne sposobnosti da, radi ostvarenja svojih prava i interesa, poduzima pojedine radnje u postupku ako je u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji.

U literaturi se odredba čl. 269/1 ObZ-a tumači na različite načine. S jedne strane, autori obiteljskopravne literature smatraju kako na temelju navedene odredbe, a u skladu s postupovnim pravima iz Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, dijete može poduzimati radnje u postupku.⁴³ To znači da bi sud

⁴² Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 171 i 172.

⁴³ Hrabar, D., *Zastupanje djece i postupovna prava djeteta pred sudskim i upravnim tijelima u obiteljskopравnim stvarima*, Hrvatska pravna revija, vol. 2, br. 10, 2002., str. 52.

u konkretnom slučaju trebao priznati djetetu “specifičnu, odnosno djelomičnu parničnu sposobnost”, tj. pravo da poduzimaju pojedine radnje u sudskom postupku.⁴⁴ Stajalište komplementarno izloženom pronalazimo kod većine autora procesnopravne literature. Oni navode kako bi se parnična sposobnost djeci (kao strankama bez poslovne sposobnosti) na temelju navedene odredbe mogla priznavati samo odlukom suda u konkretnom postupku i samo za poduzimanje pojedinih radnji. Trebalo bi smatrati da bi sud svoje dopuštenje za poduzimanje pojedinih radnji davao posebnim rješenjem za svaku pojedinu radnju ili za više određenih radnji. Na temelju takvog rješenja dijete (stranka bez poslovne sposobnosti) bi stjecalo parničnu sposobnost za poduzimanje radnji čije joj je poduzimanje dopušteno. Dakle, ako bi dijete moglo shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji, sud bi mu mogao svojim rješenjem priznati parničnu sposobnost, ali samo za poduzimanje radnji navedenih u rješenju.⁴⁵ Takvu parničnu sposobnost djeteta (stranke bez poslovne sposobnosti) mogli bismo nazvati “djelomičnom” jer je ono steklo sposobnost da s procesnopravnim učinkom poduzima samo one radnje u postupku koje mu je sud rješenjem dopustio. Zbog toga se formira stajalište da odredba čl. 269/1 ObZ-a korigira prevladavajuće procesno shvaćanje prema kojem parnična sposobnost može biti samo potpuna i bezuvjetna u smislu da se, iznimno od pravila, osobama koje nemaju parničnu sposobnost smije dopustiti poduzimanje nekih radnji pod uvjetom da su u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice tih radnji.⁴⁶

S druge strane, pojedini autori procesnopravne literature smatraju odredbu čl. 269/1 ObZ-a nepreciznom te predlažu da se ta norma precizira *de lege ferenda* ili da se briše i nadomjesti prikladnijim rješenjem, a do tada upućuju na supsidijarnu primjenu normi ZPP-a (čl. 83/2 ZPP-a).^{47, 48} Isti autori predlažu

⁴⁴ Korać, A., *Posebности parničnih postupaka uređenih Obiteljskim zakonom*, Hrvatska pravna revija, vol. 3, br. 1, 2003., str. 29.

⁴⁵ Dika, M., *Izvanparnični postupci u obiteljskim odnosima*, u: Alinčić, M.; Dika, M.; Hrabar, D.; Jelavić, M.; Korać, A., *Obiteljski zakon – novine, dvojbe i perspektive*, Zagreb, 2003., str. 144; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 50; Maganić, A., *Opće institucije izvanparničnog procesnog prava (komparativna analiza hrvatskog, austrijskog i njemačkog izvanparničnog procesnog prava)*, doktorska disertacija, Zagreb, 2008., str. 256 i 257; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 209, 211 i 212.

⁴⁶ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 47.

⁴⁷ Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 174 i 178.

⁴⁸ “Isto tako, kad sud utvrdi da stranka nema zakonskog zastupnika ili da zakonski zastupnik nema posebno ovlaštenje kad je ono potrebno, zatražit će da nadležni centar za socijalnu skrb postavi skrbnika parnično nesposobnoj osobi odnosno pozvat će zakonskog zastupnika da pribavi posebno ovlaštenje ili će poduzeti druge mjere koje su potrebne da bi parnično nesposobna stranka bila pravilno zastupana.” (čl. 83/2 ZPP-a).

da, u slučaju kad nezastupano dijete bez poslovne sposobnosti samostalno podnese prijedlog/tužbu za pokretanje postupka (parničnog, izvanparničnog, ovršnog) sudu, isti taj sud o tom prijedlogu obavijesti centar za socijalnu skrb (sukladno čl. 83/2 ZPP-a). Centar bi tada trebao poduzeti potrebne mjere poput imenovanja posebnog skrbnika kako bi dijete (podnositelj prijedloga) bilo pravilno zastupano. Centar bi, smatraju navedeni autori, isto trebao učiniti i u slučaju da mu se dijete sa zahtjevom obrati izravno.

Nakon proučavanja argumenata iznesenih u literaturi smatramo da se treba prikloniti shvaćanju koje pronalazimo kod većine autora, uz uvažavanje kritika da se odredba čl. 269/1 ObZ-a u budućnosti treba dodatno precizirati. Prvo, iz čl. 269/1 ObZ-a nije jasno kako će sud ocijeniti je li dijete (stranka bez poslovne sposobnosti) u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice poduzetih radnji.⁴⁹ Drugo, navedena odredba ObZ-a ne određuje kako bi sud trebao postupiti ako dijete ne bi bilo u stanju shvatiti značenje i pravne posljedice poduzetih radnji.⁵⁰ Treće, trebalo bi odrediti je li dopuštena žalba protiv rješenja kojim sud dopušta djetetu (poslovno nesposobnoj stranci) poduzimanje pojedinih radnji u postupku.⁵¹ Naposljetku, trebalo bi urediti

⁴⁹ Trebalo bi provesti prethodni postupak provjere radi ocjene sposobnosti djeteta, zapravo povezani postupak provjere sposobnosti djeteta i dopuštenja za poduzimanje radnji u postupku (*arg. ex:* čl. 269/1 ObZ-a, čl. 267. ObZ-a, čl. 264. ObZ-a, čl. 320. ObZ-a; čl. 83. ZPP-a). Nakon što dobije tužbu djeteta, sud bi morao zakazati ročište i o tome obavijestiti centar za socijalnu skrb da provede potrebne izvide te da osigura nazočnost djeteta ili sam uz sudjelovanje centra uspostaviti kontakt s djetetom. Ako bi dijete moglo shvatiti značenje i pravne posljedice poduzete radnje, sud bi mu mogao svojom odlukom priznati parničnu sposobnost, ali samo za poduzimanje pojedine radnje ili za više određenih radnji. Na temelju takve odluke suda dijete bi stjecalo parničnu sposobnost za poduzimanje radnji čije mu je poduzimanje dopušteno. Tako Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 209. Autorica se u svojem radu ograničila samo na izvanparnične postupke, ali smatramo da bi se sve što je u tom radu navedeno u pitanju izvanparničnih postupaka moglo primijeniti i na parnične postupke. Sama autorica u navedenom radu ističe: "U svim tim postupcima (obiteljskog statusnog izvanparničnog procesnog prava) se na odgovarajući način primjenjuju odredbe ZPP-a (čl. 264. i čl. 320. ObZ-a)."

⁵⁰ U tom bi slučaju sud trebao obavijestiti centar za socijalnu skrb (*arg. ex:* čl. 277/1 ObZ-a, čl. 267. ObZ-a; čl. 83/2 ZPP-a). Centar za socijalnu skrb mogao bi reagirati na dva načina: (1) postaviti djetetu posebnog skrbnika koji bi onda poduzimao radnje u postupku u ime i za račun djeteta (*arg. ex:* čl. 167. t. 2. i t. 6. ObZ-a) ili (2) sam podnijeti tužbu za pokretanje određenog postupka, pod uvjetom da ga je ovlašten sam pokrenuti. Tako Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 209. Autorica se u svojem radu ograničila samo na izvanparnične postupke, ali smatramo da bi se sve što je u tom radu navedeno u pitanju izvanparničnih postupaka moglo primijeniti i na parnične postupke.

⁵¹ Protiv takve odluke suda ne bi bila dopuštena posebna (suspenzivna) žalba (*arg. per analogiam ex:* čl. 77/3, 4 ZPP-a), ali bi se ona ipak mogla (posredno) pobijati žalbom

pitanje sudjelovanja centra za socijalnu skrb i roditelja odnosno skrbnika u tim postupcima.⁵²

Što se tumačenja čl. 269/2 ObZ-a tiče, procesnopravna i obiteljskoppravna doktrina komplementarnih su stajališta. Navedenom odredbom ObZ-a posebno se navodi obveza suda da omogućiti djetetu da, unatoč načelnom nedostatku parnične sposobnosti, u skladu s njegovom dobi, zrelosti i dobrobiti izrazi svoje mišljenje radi ostvarivanja svojih prava i interesa u statusnim stvarima, i to pred sudom i pred centrom za socijalnu skrb. To pravo bi, sukladno čl. 89/5 ObZ-a, uključivalo i pravo djeteta da na prikladan način sazna važne okolnosti slučaja, da dobije savjet koji će mu pomoći izraziti vlastito mišljenje te da bude obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja.⁵³ Upravo se pravom na traženje relevantne informacije i pravom da dobije odgovarajući savjet ostvaruje i konkretizira pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje kako to predviđa i Konvencija o pravima djeteta u članku 12.⁵⁴ U navedenim slučajevima (čl. 89/5, čl. 269/2 ObZ-a) dijete ne bi imalo parničnu sposobnost već pravo na izražavanje mišljenja, pravo na očitovanje, odnosno pravo biti konzultirano, ali ne i pravo na disponiranje. Sud bi bio dužan očitovanje djeteta uzeti u obzir, ali njime ne bi bio vezan. Pravo djeteta na izražavanje mišljenja ima i značenje svojevrsnog svjedočenja o njegovim preferencijama. U tom bi se smislu djetetu dopuštalo da bude saslušano kao stranka uz njegova zakonskog zastupnika.⁵⁵

II.2.6. Oficijelne ovlasti i dužnosti suda u slučaju nedostatka parnične sposobnosti, postupak otklanjanja tog nedostatka i sankcije

Parnična sposobnost jest opća pozitivna procesna pretpostavka koju stranke i drugi nositelji te sposobnosti moraju imati u tijeku cijelog postupka (ona

protiv konačne odluke (*arg. ex:* čl. 278/2 ZPP-a). U tom bi se smislu to dopuštenje davalo pod rezolutivnim uvjetom – ako bi se odluka o njemu ukinula u povodu žalbe, ono bi gubilo svoj učinak *ex tunc*, što bi značilo da je odnosne radnje poduzela osoba bez parnične sposobnosti. Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 50; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 212.

⁵² Tako Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 216. Autorica se u svojem radu ograničila samo na izvanparnične postupke, ali smatramo da bi se sve što je u tom radu navedeno u pitanju izvanparničnih postupaka moglo primijeniti i na parnične postupke.

⁵³ Navedena odredba odraz je usklađenosti ObZ-a s Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 1/2010; čl. 3.).

⁵⁴ Hrabar, D., *Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava – nov prilog promicanju dječjih prava*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 46, br. 4, 1996., str. 399.

⁵⁵ Dika, *op. cit.* u bilj. 45, str. 145; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 51; Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 175; Aras, *op. cit.* u bilj. 14, str. 202 i 214.

mora biti permanentna kvaliteta parničnih stranaka). Zato stranke tu sposobnost moraju imati pri poduzimanju svih postupovnih radnji i pri donošenju sudskih odluka.⁵⁶

Na nedostatak parnične sposobnosti i na nedostatke u zastupanju stranke bez takve sposobnosti (npr. maloljetnika), sud je dužan paziti po službenoj dužnosti u tijeku cijelog postupka (*arg. ex:* čl. 82. ZPP-a). To svakako vrijedi za prvostupanjski postupak, zatim za žalbeni postupak, a nakon Novele ZPP-a iz 2008. godine i za postupak pred revizijskim sudom.⁵⁷ Ipak, treba naglasiti određene specifičnosti koje se odnose na dužnosti žalbenog i revizijskog suda. Tako je žalbeni sud dužan po službenoj dužnosti paziti na to je li stranka imala parničnu sposobnost u prvostupanjskom postupku, odnosno je li nesposobnu stranku (npr. maloljetnika) u tijeku tog postupka zastupao zakonski zastupnik ili ako zakonski zastupnik nije imao potrebnu ovlast za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku, je li vođenje parnice ili obavljanje pojedinih radnji bilo naknadno odobreno (*arg. ex:* čl. 82., čl. 354/2 toč. 8., čl. 365/2 ZPP-a). Nadalje, žalbeni je sud dužan po službenoj dužnosti paziti i na to je li stranka pri podnošenju žalbe i u tijeku žalbenog postupka bila parnično sposobna, odnosno ako nije, je li bila uredno zastupana (*arg. ex:* čl. 82., čl. 358/1, 3, čl. 366/1 ZPP-a). Analogno bi, nakon Novele ZPP-a iz 2008. godine, vrijedilo i za revizijski sud (*arg. ex:* 392a ZPP-a).^{58, 59} Prevladavajuće je shvaćanje da žalbu odnosno reviziju može izjaviti samo stranka koje se navedeni nedostaci tiču. Dakle, treba smatrati da se nedostatak zastupanja parnično nesposobne stranke koja je uspjela u parnici zapravo ne tretira kao razlog ništetnosti. Zbog toga ni žalbeni, a niti revizijski sud, ne bi bili ovlašteni u povodu žalbe ili revizije protivne stranke sankcionirati pobijanu odluku zato što stranka koja nije podnijela pravni lijek nije bila uredno zastupana (*arg. ex:* čl. 354/3 ZPP-a).⁶⁰

Za razliku od prvostupanjskog, žalbenog i revizijskog suda, sud koji odlučuje u povodu prijedloga za ponavljanje postupka ne pazi po službenoj dužnosti na to je li stranka u postupcima koji su prethodili donošenju odluke koja se pobija tim pravnim lijekom imala parničnu sposobnost, odnosno ako je nije imala, je li bila uredno zastupana (*arg. ex:* čl. 392a, čl. 421/1, 3, čl. 425/1 ZPP-a).⁶¹

⁵⁶ Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 4, str. 312; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 54.

⁵⁷ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 54.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Sud koji odlučuje u povodu revizije dužan je po službenoj dužnosti paziti i na to ima li stranka ili njezin punomoćnik koji podnosi taj pravni lijek položen pravosudni ispit (čl. 91a ZPP-a).

⁶⁰ Triva, Dika, *op. cit.* u bilj. 4, str. 313; Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 54.

⁶¹ Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 55.

Iz toga proizlazi da Vrhovni sud Republike Hrvatske u povodu revizije pazi po službenoj dužnosti, dok u povodu prijedloga za ponavljanje postupka ne pazi po službenoj dužnosti na to je li stranka u prethodnim postupcima imala parničnu sposobnost, odnosno ako je nije imala, je li bila uredno zastupana.

Što se tiče otklanjanja navedenih nedostataka, ZPP je prilično jasan. Kad prvostupanjski sud utvrdi da parnično nesposobna stranka (npr. maloljetnik) nema zakonskog zastupnika ili da zakonski zastupnik nema posebnu ovlast kad je ona potrebna, zatražit će da nadležni centar za socijalnu skrb (dalje u tekstu: CSS) postavi skrbnika parnično nesposobnoj osobi, odnosno pozvat će zakonskog zastupnika da pribavi posebnu ovlast ili će poduzeti druge mjere koje su potrebne kako bi parnično nesposobna stranka bila pravilno zastupana (*arg. ex:* čl. 83/2 ZPP-a), pa i imenovati joj privremenog zastupnika (čl. 84. ZPP-a). Premda je izrijeком predviđeno da prvostupanjski sud može stranci odrediti rok za otklanjanje nedostataka koji se tiču parnične sposobnosti i zastupanja (čl. 83/3 ZPP-a), sud u pravilu ne bi smio takav rok odrediti parnično nesposobnoj stranci (npr. maloljetniku) jer ona nije u stanju, a nije ni ovlaštena sama poduzimati radnje u postupku (*arg. ex:* čl. 80/1 ZPP-a).⁶² Ako bi nesposobna stranka (npr. maloljetnik) sama nastupala u postupku, sud bi bio dužan zatražiti od CSS-a da joj postavi skrbnika, pa joj čak i sam imenovati i privremenog zastupnika, odnosno pozvati njezina zastupnika, ako ga ima, da preuzme vođenje parnice i da eventualno odobri već poduzete radnje. Pritom bi sud bio ovlašten, iako je to izrijeком predviđeno samo za stranku (čl. 83/3 ZPP-a), odrediti rok zakonskom zastupniku za otklanjanje nedostataka koje bi on mogao otkloniti.⁶³ Dok se navedeni nedostaci ne otklone, u postupku se mogu poduzimati samo one radnje zbog čije bi odgode mogle nastati štetne posljedice za stranku (čl. 83/4 ZPP-a). Ako se navedeni nedostaci ipak otklone, postupak će se moći nastaviti, a parnične radnje koje su bile opterećene tim nedostacima postat će pravno valjane ako ih naknadno odobri zakonski zastupnik stranke ili sama stranka koja je naknadno stekla parničnu sposobnost (*arg. ex:* čl. 354/2 toč. 8. ZPP-a).⁶⁴

U slučaju da se navedeni nedostaci ne mogu otkloniti ili rok za otklanjanje nedostataka bezuspješno protekne, prvostupanjski sud bio bi dužan rješenjem ukinuti provedene radnje zahvaćene tim nedostacima i odbaciti tužbu ako su nedostaci takve prirode da sprečavaju daljnje vođenje parnice. Navedena sankcija propisana je čl. 83/5 ZPP-a.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ *Ibid.*, str. 56.

Ako je u tijeku prvostupanjskog postupka došlo do povrede pravila o parničnoj sposobnosti (npr. parnično nesposobnu stranku (maloljetnika) nije zastupao zakonski zastupnik, zakonski zastupnik nije imao potrebnu ovlast za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku, vođenje parnice odnosno obavljanje pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno), onda postoji apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka. Zbog te apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka mogu se izjaviti žalba (čl. 353/1 toč. 2., čl. 354/2 toč. 8. ZPP-a) i revizija (čl. 354/2 toč. 8., čl. 385/1 ZPP-a). Zbog te povrede može se podnijeti i prijedlog za ponavljanje postupka (čl. 421/1 toč. 3. ZPP-a), ali samo ako stranka bez svoje krivnje nije mogla te razloge iznijeti prije nego što je prijašnji postupak završen pravomoćnom sudskom odlukom (čl. 422/2 ZPP-a).⁶⁵

Sankcije koje bi žalbeni sud mogao odrediti zbog povrede pravila o parničnoj sposobnosti i o zastupanju razlikuju se ovisno o tome je li riječ o otklonjivim ili neotklonjivim nedostacima. Ako su ti nedostaci otklonjivi, ukinut će pobijanu presudu i predmet vratiti na ponovno suđenje; a ako su neotklonjivi, tužbu će odbaciti (čl. 369/3 ZPP-a). Odgovarajuće vrijedi i za reviziju (čl. 394. ZPP-a).⁶⁶

III. Komparativnopravna analiza normativnog uređenja poslovne i parnične sposobnosti fizičkih osoba u nekim europskim državama

III.1. Austrija

III.1.1. Poslovna sposobnost djece

U austrijskom zakonodavstvu poslovna sposobnost fizičke osobe raste s njezinom životnom dobi, a prema Općem građanskom zakoniku (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*; dalje u tekstu: ABGB) postoje tri dobne razine.⁶⁷ Na prvoj su razini djeca. To su osobe u dobi do 7 godina. One su potpuno poslovno nesposobne, tj. vlastitim djelovanjem ne mogu niti raspolagati pravima niti preuzeti obveze (§§ 151/1, 865 ABGB-a). Međutim, pravni poslovi koje obično sklapaju osobe te dobi i koji se odnose na neznatna pitanja svakodnevnog

⁶⁵ *Ibid.*, str. 57.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 58.

⁶⁷ Iz §§ 21, 151 i 865 Općeg građanskog zakonika izvodi se zaključak o postojanju triju dobnih razina.

Tako Flossmann, U., *Österreichische Privatrechtsgeschichte*, Sechste aktualisierte Auflage, Springer, Wien – New York, 2008., str. 37 i 38.

života mogu naknadno, s ispunjenjem obveza koje se odnose na dijete, postati pravovaljani (§ 151/3 ABGB-a).

Drugu starosnu skupinu čine maloljetnici. To su osobe između 7 i 14 godina života. Navedene su osobe sposobne “prihvatiti obećanje koje je dano samo njima u korist”, dakle sposobne su same stjecati određena prava.⁶⁸ To znači da su navedeni maloljetnici ograničeno poslovno sposobni, odnosno da mogu samostalno sklapati jednostrano obvezujuće pravne poslove koji im donose isključivo pravnu korist (npr. ugovor o darovanju). Međutim, ako maloljetnik želi preuzeti neke obveze, onda njegov zakonski zastupnik mora ili u njegovo ime dogovarati pravne poslove ili dati odobrenje za pravni posao koji je maloljetnik sklopio (§ 865 ABGB-a). Pravni posao koji uključuje preuzimanje obveza od strane maloljetnika nije sam po sebi ništetan, već je privremeno bez učinka. Naknadnim odobrenjem zakonskog zastupnika navedeni pravni posao može steći potpuni pravni učinak.⁶⁹

Treća starosna skupina obuhvaća osobe od 14 do 18 godina života, starije maloljetnike, čija je poslovna sposobnost također ograničena, ali u određenim je slučajevima proširena na potpunu poslovnu sposobnost preuzimanja obveza.⁷⁰ Iz odredaba § 151/2 i § 152 ABGB-a proizlazi da stariji maloljetnik može raspolagati prihodom od vlastite zarade, stvarima koje su mu prepuštene na slobodno raspolaganje te može preuzimati obveze kojima se ne ugrožava zadovoljavanje njegovih životnih potreba. Ugovori o djelu (s iznimkom ugovora o poučavanju ili drugih ugovora u području obrazovanja) u potpunosti su valjani i onda kad ih je stariji maloljetnik samostalno sklopio, ali njegov zakonski zastupnik može te ugovore prijevremeno raskinuti zbog važnih razloga.⁷¹

S 18 godina života mentalno zdrava osoba stječe punoljetnost, a time i potpunu poslovnu sposobnost.

Usporedbom austrijskog i hrvatskog koncepta poslovne sposobnosti djece dolazimo do zaključka da su razlike u regulativi uistinu velike. U Hrvatskoj dijete do osamnaeste godine u pravilu nema materijalnopravno relevantnu volju. Stoga bi pravne radnje koje bi to dijete poduzelo bile pravno nevaljane i kao takve ne bi proizvodile nikakve učinke. Za razliku od toga, u Austriji već

⁶⁸ Flossmann, *op. cit.* u bilj. 67, str. 37.

⁶⁹ *Ibid.*, str. 37.

⁷⁰ Moglo bi se reći da stariji maloljetnici (14 – 18 godina) u odnosu na maloljetnike (7 – 14 godina) imaju proširenu poslovnu sposobnost.

⁷¹ *Ibid.*, str. 37.

i djeca do 7 godina, unatoč poslovnoj nesposobnosti, mogu sklopiti valjani pravni posao koji se odnosi na neznatna pitanja svakodnevnog života (§ 151/3 ABGB-a). Čini se da je rješenje austrijskog zakonodavstva više u skladu sa životnom realnošću jer nije neobično vidjeti npr. šestogodišnjaka koji si kupuje pecivo, čokoladicu ili sladoled s novcem koji mu je dan upravo za tu svrhu. Iz navedenog proizlazi da je u Austriji šestogodišnje dijete u boljem pravnom položaju od sedamnaestogodišnjeg djeteta u Hrvatskoj. U obama su slučajevima djeca bez poslovne sposobnosti, s time što je austrijski zakonodavac, pod uvjetima iz § 151/3 ABGB-a, djeci do 7 godina dao mogućnost sklapanja valjanog pravnog posla koji se odnosi na neznatna pitanja svakodnevnog života. To pak upućuje na potpuno različita polazišta tih dvaju zakonodavaca u regulaciji poslovne sposobnosti maloljetnih osoba.

Nadalje, koncept gradacije poslovne sposobnosti maloljetnika i starijih maloljetnika, koji proizlazi iz ABGB-a, omogućuje osobama koje su dosegle određenu dob (7 – 14 odnosno 14 – 18 godina) izraziti svoju materijalno-pravno relevantnu volju u određenim pitanjima. Primjerice, u Austriji dvanaestogodišnjak može na temelju pravnog posla na sebe preuzeti neke obveze pod uvjetom da je njegov zakonski zastupnik dao odobrenje za takav pravni posao (§ 865 ABGB-a). To znači da je za pravovaljanost pravnog posla potrebno dobiti odobrenje zakonskog zastupnika. Kada bi dvanaestogodišnjak sklopio takav pravni posao bez odobrenja zakonskog zastupnika, taj pravni posao ne bi bio ništetan već bi bio privremeno bez pravnog učinka. Iz toga proizlazi to da materijalno-pravna volja dvanaestogodišnjaka nije dostatna za sklapanje navedenog pravnog posla, ali nije ni apsolutno irelevantna. Za razliku od toga, u Hrvatskoj dvanaestogodišnjak nema materijalno-pravno relevantnu volju, što znači da bi pravne radnje koje bi spomenuti dvanaestogodišnjak poduzeo bile pravno nevaljane i kao takve bez ikakvih pravnih učinaka.

Što se starijih maloljetnika tiče, npr. šesnaestogodišnjak bi u Austriji mogao kupiti kartu za kino (sklopiti valjani kupoprodajni ugovor) ili iznajmiti klizaljke (sklopiti valjani ugovor o najmu) jer u tom dijelu ima poslovnu sposobnost. Za razliku od toga, striktno se pridržavajući zakona, u Hrvatskoj šesnaestogodišnjak ne bi mogao kupiti kartu za kino ili iznajmiti klizaljke jer nema sposobnost svojim djelovanjima u pravnom prometu proizvoditi učinke, tj. potpuno je poslovno nesposoban i zbog toga ne može sklopiti spomenuti kupoprodajni ugovor, odnosno ugovor o najmu. Iznimno, navedene ugovore mogao bi sklopiti zaposleni maloljetnik jer je on potpuno poslovno sposoban kad su u pitanju poslovi koji se tiču raspolaganja imovinom koju je stekao radom (čl. 259/2

ObZ-a u vezi s čl. 22. ZOR-a).⁷² Takav ugovor mogao bi sklopiti i maloljetnik koji je stekao potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (čl. 120/1, 3 ObZ-a) te maloljetnik koji je također stekao potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti, a zatim odlukom suda djelomice lišen te poslovne sposobnosti (ali ne u dijelu koji se tiče raspolaganja imovinom).

Koncepcija prihvaćena u ABGB-u, u kojoj je opseg poslovne sposobnosti maloljetnika i starijih maloljetnika jasno određen, bolja je od koncepcije poslovne (ne)sposobnosti maloljetnika koju nalazimo u hrvatskom pravnom području. Naime, temeljna je razlika u tome što je u Austriji ograničena poslovna sposobnost maloljetnika pravilo, a u Hrvatskoj iznimka. U Austriji maloljetnici stječu ograničenu poslovnu sposobnost *ex lege* u trenutku kada navrše 7 godina života, a sa 14 godina stječu proširenu poslovnu sposobnost u određenim pravnim područjima. U Hrvatskoj to nije slučaj. Kod nas će se maloljetnik vrlo rijetko naći u položaju ograničeno poslovno sposobne osobe. Kao što je prethodno navedeno, on će se najčešće naći u položaju potpuno poslovno nesposobne osobe (vidi II. 2. 2.) ili, iznimno, u položaju potpuno poslovno sposobne osobe (vidi II. 2. 1.). Maloljetnik bi mogao biti ograničeno poslovno sposoban pod uvjetom da je stekao potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (čl. 120/1, 3 ObZ-a), a zatim odlukom suda bio djelomice lišen te poslovne sposobnosti. Postoji i nešto drukčiji slučaj – kada se maloljetnik koji nije stekao poslovnu sposobnost zaposli, uz pristanak roditelja ili skrbnika (čl. 22. ZOR-a), te stekne djelomičnu poslovnu sposobnost u toj mjeri što može samostalno upravljati imovinom koju je stekao radom (čl. 259/2 ObZ-a). To znači da bi on imao potpunu poslovnu sposobnost kad su u pitanju poslovi koji se tiču raspolaganja tom imovinom.⁷³

III.1.2. Parnična sposobnost djece

U austrijskom pravu parnična sposobnost odgovara poslovnoj sposobnosti građanskog materijalnog prava te u području parničnog prava ima istu jamstvenu funkciju. U austrijskom Zakonu o parničnom postupku (*Zivilprozessordnung*, dalje u tekstu: ÖZPO) § 1 regulira parničnu sposobnost i uzima u obzir samo građanskopravnu sposobnost obvezivanja (ne i deliktnu sposobnost ili pak izvanpravne privatne obveze, kao što su npr. porezna ili vojna obveza).⁷⁴

⁷² Suprotno vidi u: Uzelac, Rešetar, *op. cit.* u bilj. 5, str. 171 i 172.

⁷³ Suprotno vidi u: *ibid.*, str. 171 i 172.

⁷⁴ Fasching, H. W., *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts*, 2. Auflage, Wien, 1990., str. 180.

Dakle, svatko tko se može samostalno (bez pristanka zakonskog zastupnika) obvezati ugovorom, parnično je sposoban.

Za razliku od punoljetnih osoba koje su potpuno poslovno i parnično sposobne, stariji maloljetnici (14 – 18 godina) parnično su sposobni u granicama u kojima im se priznaje poslovna sposobnost. Stoga, da bi se utvrdila parnična sposobnost starijih maloljetnika, treba imati u vidu ono što im je stavljeno na slobodno raspolaganje, uzeti u obzir da su sposobni raspolagati prihodima od vlastita rada (§151/2 ABGB-a) te da su sposobni sklapati pravne poslove koji se tiču svakodnevnog života (§ 151/3 ABGB-a).⁷⁵ Može se pretpostaviti da bi stariji maloljetnici u svim postupcima koji bi, eventualno, proizašli iz tako sklopljenih pravnih poslova imali parničnu sposobnost. Navedene bi osobe imale parničnu sposobnost i u postupcima u pogledu ugovora kojima je stariji maloljetnik na sebe, samostalno, preuzeo određene obveze (uz iznimku ugovora o poučavanju ili drugih ugovora u području obrazovanja; § 152 ABGB-a). Nadalje, stariji maloljetnici parnično su sposobni u svim bračnim sporovima (§ 2a ÖZPO-a⁷⁶; § 220 austrijskog Zakona o izvanparničnom postupku, dalje u tekstu: AußStrG), uz iznimku imovinskopравnih sporova koji proizlaze iz ili su povezani s bračnim odnosom njihovih roditelja. To znači da stariji maloljetnici ne bi imali parničnu sposobnost u bračnom sporu koji se vodi radi podjele bračne stečevine njihovih roditelja. Sukladno § 157 ABGB-a, stariji su maloljetnici parnično sposobni u postupcima koji su pokrenuti tužbom za osporavanje njihova bračnog rođenja.⁷⁷ Iz toga proizlazi da kada bi netko protiv starijeg maloljetnika podnio tužbu kojom osporava njegovo bračno rođenje, taj bi u takvom postupku imao sposobnost samostalnog poduzimanja parničnih radnji. Konačno, stariji maloljetnici mogu u postupcima koji se tiču roditeljske skrbi ili susreta i druženja roditelja s maloljetnom djecom poduzimati radnje pred sudom (§ 104 AußStrG-a).⁷⁸

Budući da su stariji maloljetnici parnično sposobni u granicama u kojima im se priznaje poslovna sposobnost, takva se parnična sposobnost u literaturi naziva “ograničena parnična sposobnost”. Ograničena parnična sposobnost

⁷⁵ *Ibid.*, str. 180 – 181.

⁷⁶ “U bračnim sporovima, osobe koje zbog maloljetnosti nisu poslovno sposobne, imaju parničnu sposobnost odnosno sposobne su samostalno poduzimati radnje u postupku kao stranka.”

⁷⁷ Fasching, *op. cit.* u bilj. 74, str. 181.

⁷⁸ Zanimljivo je to što navedeno pravo starijeg maloljetnika ne utječe na ovlast njegova zakonskog zastupnika da poduzima procesne radnje u njegovo ime. Ako prijedlozi koje su podnijeli stariji maloljetnik i zakonski zastupnik nisu usuglašeni, tada se pri donošenju odluke moraju sadržajno uzeti u obzir svi prijedlozi.

znači da poduzete parnične radnje mogu biti ili samo pravovaljane (jer potpadaju u područje parnične sposobnosti) ili ništetne. Pojam ograničene parnične sposobnosti izražava da iako je ograničeno područje u kojem netko (stariji maloljetnik) ima parničnu sposobnost, time nije ograničeno djelovanje te parnične sposobnosti.⁷⁹ Tako je u Austriji postavljena teza o potpunoj i bezuvjetnoj parničnoj sposobnosti. Isto shvaćanje prevladava i u hrvatskoj pravnoj teoriji (s određenim iznimkama⁸⁰). Ono se potkrepljuje objašnjenjem da osoba koja je ograničeno poslovno sposobna može imati parničnu sposobnost samo u postupcima o odnosima u kojima ima poslovnu sposobnost, dok u postupcima u kojima nije ovlaštena samostalno disponirati uopće nema parnične sposobnosti.⁸¹ Dakle, navedene osobe u određenim pravnim stvarima ili imaju ili nemaju potpunu parničnu sposobnost.

III.1.3. Parnična nesposobnost djece

Djeca (do 7 godina) i maloljetnici (7 – 14 godina) parnično su nesposobni subjekti (§§ 21, 151 ABGB-a). Stariji maloljetnici (14 – 18 godina) parnično su nesposobni u postupcima koji se tiču odnosa u kojima nemaju poslovne sposobnosti (§§ 151/2, 152 ABGB-a). Parničnu sposobnost nema niti *nasciturus* kojem je, u konkretnom slučaju, priznata stranačka sposobnost.⁸²

Osobe koje nemaju parničnu sposobnost mogu poduzimati radnje u postupku samo preko svojih zakonskih zastupnika (koji su imenovani rođenjem, zakonskim putom ili sudskom odlukom, a opseg svojih ovlasti izvode neposredno iz zakona). Iznimno se parnično nesposobnoj osobi može dopustiti poduzimanje radnje u postupku (u svrhu obrane od prijeteće opasnosti), no takva će radnja biti djelotvorna (proizvoditi pravne učinke) samo ako je odobri zakonski zastupnik u roku koji je odredio sud (§ 6/2, § 477/2 ÖZPO-a).⁸³ Iz toga proizlazi da austrijski zakonodavac u pravilu ne dopušta poduzimanje “šepavih” parničnih radnji, već ih samo iznimno dopušta u svrhu obrane od prijeteće opasnosti za parnično nesposobnu stranku.

Sud mora u svakoj fazi parnice po službenoj dužnosti paziti na parničnu (ne)sposobnost stranaka. Ako je jedna od stranaka parnično nesposobna, sud mora pokušati otkloniti taj nedostatak ako takva mogućnost postoji (§ 6 ÖZ-

⁷⁹ Fasching, *op. cit.* u bilj. 74, str. 181; tako i Dika, *op. cit.* u bilj. 1, str. 47: “U tom bi se smislu moglo govoriti o ograničenosti područja pravnih stvari u kojima netko ima parničnu sposobnost, a ne o ograničenosti djelovanja te parnične sposobnosti.”

⁸⁰ Vidi poglavlje II. 2. 5., bilj. 46.

⁸¹ Vidi poglavlje II. 2. 3., bilj. 28.

⁸² Fasching, *op. cit.* u bilj. 74, str. 182.

⁸³ *Ibid.* str. 183.

PO-a, postupak sanacije).⁸⁴ Navedena obveza suda posebno je istaknuta zbog toga što iz § 21 ABGB-a proizlazi da su maloljetnici i osobe koje iz drugog razloga nisu sposobne brinuti se o svojim pravima i interesima pod posebnom zaštitom zakona. Tako, na primjer, ako se protiv parnično nesposobne stranke koja nema zakonskog zastupnika poduzimaju određene parnične radnje, njoj je potrebna trenutačna zaštita. U tom bi slučaju protivnik parnično nesposobne stranke trebao kod skrbničkog suda inicirati izvanparnični postupak za imenovanje zakonskog zastupnika spomenutoj parnično nesposobnoj stranci (§ 10 ÖZPO-a). Iznimno, ako bi protivniku parnično nesposobne stranke prijetila opasnost u pogledu ostvarivanja njegovih prava, onda bi parnični sud mogao, na njegov zahtjev, imenovati parnično nesposobnoj stranci procesnog punomoćnika/kuratora (§ 8 ÖZPO-a).⁸⁵ U svakom slučaju, parnična je sposobnost opća procesna pretpostavka, a kada ona nedostaje, jedini je njezin supstitut zakonsko zastupanje osobe bez parnične sposobnosti.⁸⁶

III.2. Slovenija

III.2.1. Poslovna sposobnost djece

Iz slovenskog zakonodavstva proizlazi da poslovna sposobnost fizičke osobe, slično kao i u Austriji, raste s njegovom životnom dobi. Uzimajući u obzir poslovnu sposobnost i dob, mogli bismo fizičke osobe podijeliti u tri skupine.

Prvu skupinu čine potpuno poslovno sposobne osobe. To su, prije svega, osobe s navršenih 18 godina jer je u Sloveniji, kao i u većini europskih zemalja, pravilo da osobe stječu potpunu poslovnu sposobnost punoljetnošću (čl. 117/1

⁸⁴ *Ibid.*, str. 183.

⁸⁵ *Ibid.*, str. 183 – 184.

⁸⁶ Posljedice nepostojanja parnične sposobnosti jedne od stranaka u postupku (te nedostatka zakonskog zastupanja iste te stranke):

- 1) Ako je jedna od stranaka bila parnično nesposobna od početka parnice, a pokušaj sanacije nije uspio, onda taj cijeli postupak nosi teret ništetnosti, koja se utvrđuje po službenoj dužnosti te mora dovesti do ukidanja cijelog postupka (§ 477/1 ÖZPO-a). Primjerice, ako tužbu uloži parnično nesposobna osoba ili zastupnik kojega je ta osoba samovoljno imenovala, sud će spomenutu tužbu odbaciti.
- 2) Međutim, nastupi li parnična nesposobnost tek u tijeku parničnog postupka ili ako zakonski zastupnik parnično nesposobne stranke istupi nakon početka parnice zbog smrti ili otpuštanja, parnica se *ex lege* prekida do (novog) imenovanja zakonskog zastupnika (§ 158 ÖZPO-a). Dotada poduzete radnje u parnici ostaju na snazi. Sud treba, sukladno § 6a ÖZPO-a, prijaviti činjenično stanje nadležnom skrbničkom sudu te pričekati njegovu odluku o imenovanju zakonskog zastupnika (*ibid.*, str. 184 – 185).

Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, dalje u tekstu: ZZZDR).⁸⁷ U tu skupinu potpuno poslovno sposobnih osoba mogu se, iznimno, ubrojiti i maloljetnici. Naime, ZZZDR propisuje dva slučaja kada će maloljetnici steći potpunu poslovnu sposobnost. Prvi, maloljetnik stječe potpunu poslovnu sposobnost sklapanjem braka (čl. 117/2 ZZZDR-a). Drugi, maloljetnik koji je postao roditelj može steći potpunu poslovnu sposobnost ako za to postoje važni razlozi (čl. 117/3 ZZZDR-a).⁸⁸

Drugu skupinu čine ograničeno poslovno sposobne osobe. Maloljetnik koji je navršio 15 godina života ograničeno je poslovno sposoban (čl. 108. ZZZDR-a). Takav maloljetnik može sam sklapati određene pravne poslove ako nije drukčije propisano zakonom. Ipak, za valjanost važnih pravnih poslova, tj. pravnih poslova koji bi mogli imati znatan utjecaj na život maloljetnika, odnosno na njegov život i nakon punoljetnosti, bit će potrebno odobrenje maloljetnikovih roditelja (čl. 108. ZZZDR-a).⁸⁹ Sukladno navedenom, Obligacijski zakonik (dalje u tekstu: OZ)⁹⁰ propisuje da ograničeno poslovno sposobna osoba može bez dopuštenja svojeg zakonskog zastupnika sklapati samo one ugovore koje je po zakonu ovlaštena sklopiti. Ostali ugovori koje bi takva osoba sklopila, bez odobrenja zakonskog zastupnika, bili bi pobojni.⁹¹ Međutim, navedeni ugovori mogli bi postati valjani (*ex tunc*) ako bi ih zakonski zastupnik naknadno odobrio (čl. 41/2, 3 OZ-a).

⁸⁷ Zakon o zakonski zvezi i družinskih razmerjih (Uradni list RS, br. 15/1976, 1/1989, 64/2001, 16/2004).

⁸⁸ O tome hoće li maloljetnik, u konkretnom slučaju, steći potpunu poslovnu sposobnost ili neće, odlučuje sud u izvanparničnom postupku (čl. 61. – 63. Zakona o nepravdnem postopku, Uradni list RS, br. 30/1986, 20/1988; dalje u tekstu: ZNP).

⁸⁹ Takvi važni pravni poslovi bili bi kupoprodaja nekretnine, pokretnine veće vrijednosti, prodaja udjela u investicijskom fondu (vidi mišljenje Ministarstva za delo, družino in socialne zadeve RS, broj: 1201-8/2010/2, u vezi s upitom tvrtke NLB skladi d.o.o. o pravilnoj primjeni odredaba ZZZDR-a koje reguliraju slučajeve maloljetnih ulagatelja), upis u privatnu školu itd.

⁹⁰ Obligacijski zakonik (Uradni list RS, br. 83/2001, 40/2007).

⁹¹ Tako je Vrhovni sud RS u svojoj presudi (oznaka spisa: VS 01961) zauzeo stajalište da je u slučaju sklapanja ugovora o prodaji motornog vozila (motocikla) od strane sedamnaestogodišnjaka potrebna suglasnost roditelja u smislu čl. 108. ZZZDR-a te čl. 41/2, 3 OZ-a, što znači da je suglasnost roditelja pretpostavka za valjanost sklopljenog pravnog posla. Nadalje, iz navedenog proizlazi kako materijalnopravna volja maloljetnika nije irelevantna, ali nije ni dostatna za sklapanje valjanog pravnog posla koji je važan te bi mogao imati znatan utjecaj na život maloljetnika, odnosno na njegov život nakon punoljetnosti. Vrhovni sud u svojoj presudi također pojašnjava kako ovjera potpisa maloljetnog prodavatelja motornog vozila nije pravno valjana ako nije izvršena u prisutnosti jednog od roditelja.

U sličnom položaju kao maloljetnik koji je navršio 15 godina i koji je pod roditeljskom skrbi nalazi se i maloljetnik koji je navršio 15 godina, ali se nalazi pod skrbništvom. Takav je maloljetnik također ograničeno poslovno sposoban. On može sam sklapati pravne poslove, ali za valjanost tih pravnih poslova potrebno je odobrenje njegova skrbnika, dok je za poslove koje ni skrbnik ne smije sam poduzimati potrebno odobrenje CSS-a (čl. 203/1 ZZZDR-a).⁹² Pravni poslovi koje bi takav maloljetnik sklopio bez odobrenja skrbnika odnosno CSS-a bili bi pobojni. Međutim, navedeni pravni poslovi mogli bi postati valjani (*ex tunc*) ako bi ih skrbnik odnosno CSS naknadno odobrio (čl. 41/2, 3 OZ-a). Ograničena poslovna sposobnost petnaestogodišnjeg maloljetnika pod skrbništvom očituje se i u tome što on može samostalno raspolagati svojim primanjima (čl. 203/2 ZZZDR-a).

Maloljetnik koji je navršio 15 godina i koji je zaposlen također pripada u skupinu ograničeno poslovno sposobnih osoba. Naime, maloljetnik koji je navršio 15 godina može sklopiti ugovor o radu (čl. 19. Zakona o delovnih razmerjih; dalje u tekstu: ZDR).⁹³ Nadalje, zaposleni maloljetnik može samostalno raspolagati svojim primanjima, ali je dužan doprinositi za svoje uzdržavanje i obrazovanje (čl. 112. ZZZDR-a).

Naposljetku, u skupinu ograničeno poslovno sposobnih osoba pripadaju i punoljetne osobe koje su djelomice lišene poslovne sposobnosti.^{94, 95}

⁹² Uspoređujući odredbe članaka 108. i 203/1 ZZZDR-a, proizlazi da skrbnik mora dati odobrenje za svaki posao koji sklopi njegov štićenik koji je navršio 15 godina, dok je odobrenje roditelja potrebno samo za važnije poslove (poslove koji bi mogli imati znatan utjecaj na život maloljetnika) koje je sklopio maloljetnik koji je navršio 15 godina. Navedeno predstavlja dosta važnu razliku u pravnom položaju maloljetnika koji je pod roditeljskom skrbi u odnosu na maloljetnika koji je pod skrbništvom.

⁹³ Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, br. 42/2002, 103/2007). Osim čl. 19. ZDR-a, koji propisuje dob u kojoj se stječe sposobnost za sklapanje ugovora o radu, za pravni položaj maloljetnika unutar područja radnog prava važni su i čl. 214. – 217., kojima se reguliraju pitanja zapošljavanja djece mlađe od 15 godina, te čl. 194. – 198., koji uređuju zaštitu radnika koji nisu navršili 18 godina života.

⁹⁴ Postupak za lišenje i vraćanje poslovne sposobnosti reguliran je čl. 44. – 56. ZNP-a.

⁹⁵ Punoljetna osoba koja je ograničeno poslovno sposobna ima isti položaj kao i petnaestogodišnji maloljetnik koji je pod skrbništvom. Naime, osobu kojoj je odlukom suda oduzeta poslovna sposobnost CSS će staviti pod skrbništvo (206/1 ZZZDR-a). Skrbnik osobe koja je djelomice lišena poslovne sposobnosti ima ista prava i dužnosti kao i skrbnik maloljetne osobe koja je navršila 15 godina. CSS će odlučiti koje poslove ograničeno poslovno sposobna osoba može poduzimati samostalno, tj. bez odobrenja skrbnika (čl. 208/2 ZZZDR-a). Dakle, takva osoba može samostalno sklapati pravne poslove u pogledu kojih mu poslovna sposobnost nije ograničena (čl. 41/2, 3 OZ-a, čl. 208/2 ZZZDR-a). Za valjanost pravnih poslova u pogledu ko-

Treću skupinu čine potpuno poslovno nesposobne osobe. Maloljetnici koji još nisu navršili 15 godina života potpuno su poslovno nesposobni (*arg. ex*: čl. 108. ZZZDR-a te čl. 19. ZDR-a). Dakle, oni nisu sposobni sami sklapati pravne poslove zato što nemaju materijalnopravno relevantnu volju, tj. sposobnost da svojim djelovanjem u pravnom prometu proizvede pravne učinke. Zbog toga su roditelji ti koji zastupaju maloljetnu djecu te nadomještaju materijalnopravnu volju koju navedeni maloljetnici nisu sposobni sami oblikovati (čl. 107. ZZZDR-a). U istom se položaju nalaze i maloljetnici koji još nisu navršili 15 godina, a nalaze se pod skrbništvom (čl. 201., 202., 208/1 ZZZDR-a) te punoljetne osobe koje su u potpunosti lišene poslovne sposobnosti, s time da njih zastupaju skrbnici koje je postavio CSS (čl. 206/1, 207., 208/1 ZZZDR-a).

Uspoređujući pravno uređenje poslovne sposobnosti fizičkih osoba u Sloveniji i Hrvatskoj (s posebnim naglaskom na poslovnu sposobnost djece), nailazi se na neke sličnosti i razlike. Tako su odredbe koje u Sloveniji i Hrvatskoj uređuju skupinu potpuno poslovno sposobnih osoba gotovo identične (čl. 117. ZZZDR-a; čl. 120. ObZ-a). Jedina je razlika u tome što se u ObZ-u jasno ističe da je 16 godina minimalna dob za prijevremeno stjecanje potpune poslovne sposobnosti sklapanjem braka ili odlukom suda u izvanparničnom postupku (čl. 120/1 u vezi s čl. 26/2 ObZ-a, čl. 120/3, 4 ObZ-a). Za razliku od ObZ-a, u ZZZDR-u se nigdje ne spominje minimalna dob za sklapanje braka, odnosno minimalna dob koju maloljetnik mora imati da bi mogao, odlukom izvanparničnog suda, steći poslovnu sposobnost na temelju činjenice da je postao roditelj.

Odredbe koje u Sloveniji i Hrvatskoj uređuju skupinu ograničeno poslovno sposobnih osoba bitno se razlikuju. Tako u Sloveniji maloljetnici *ex lege* stječu ograničenu poslovnu sposobnost s navršених 15 godina života (čl. 108. ZZZDR-a), dok u Hrvatskoj to nije slučaj.⁹⁶ Iz ZZZDR-a proizlazi

jih mu je poslovna sposobnost ograničena, potrebno je odobrenje njegova skrbnika odnosno, ako je riječ o poslovima koje ni skrbnik ne smije sam poduzimati, potrebno je odobrenje nadležnog CSS-a (čl. 208/2 u vezi s čl. 203/1 ZZZDR-a). Pravni poslovi koje bi takva ograničeno poslovno sposobna osoba sklopila, bez odobrenja skrbnika odnosno CSS-a, bili bi pobojni (čl. 41/2, 3 OZ-a).

⁹⁶ U Hrvatskoj postoji vrlo mala vjerojatnost da bi se maloljetnici mogli naći u položaju ograničeno poslovno sposobne osobe. Maloljetnik bi mogao biti ograničeno poslovno sposoban u slučaju da je stekao potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (čl. 120/1, 3 ObZ-a), a zatim odlukom suda djelomično lišen te poslovne sposobnosti. Postoji i nešto drukčiji slučaj – kada se maloljetnik koji nije stekao poslovnu sposobnost zaposli, uz pristanak roditelja ili skrbnika (čl. 22. ZOR-a), te stekne djelomičnu poslovnu sposobnost u toj mjeri što može samostalno upravljati imovinom koju je stekao radom (čl. 259/2 ObZ-a).

da petnaestogodišnji maloljetnik može samostalno sklapati određene pravne poslove ako zakonom nije drukčije određeno. Može se reći da je slovensko rješenje više u korak sa stvarnim životom jer se spomenuti maloljetnici svakodnevno upuštaju u sklapanje različitih pravnih poslova (npr. kupnja kino karte, kupnja tramvajske/autobusne karte ili pokaza, kupnja obroka u restoranu brze hrane, kupnja mobitela, SIM kartica, *prepaid* bonova, posuđivanje filmova, iznajmljivanje sportske opreme itd.). Za razliku od toga, striktno se pridržavajući zakona, u Hrvatskoj petnaestogodišnji maloljetnik ne bi mogao sklopiti navedene pravne poslove jer on nema sposobnost da svojim djelovanjima u pravnom prometu proizvodi učinke, tj. potpuno je poslovno nesposoban.⁹⁷ Poseban problem leži u tome što je sklapanje navedenih pravnih poslova od strane maloljetnika svakodnevna pojava u Hrvatskoj, a zakonodavac još nije smatrao primjerenim ukloniti taj raskorak između postojećih pravnih normi i životne realnosti. Nadalje, izloženo rješenje slovenskog zakonodavstva prikladnije je i zbog toga što postavlja granicu poslovnoj sposobnosti maloljetnika u dobi od 15 do 18 godina. Tako u čl. 108. ZZZDR-a stoji da je za valjanost važnih pravnih poslova koji bi mogli imati znatan utjecaj na život maloljetnika, odnosno na njegov život i nakon punoljetnosti, potrebno odobrenje maloljetnikovih roditelja. Jedina je zamjerka ta što zakonom postavljena granica nije sasvim jasno određena. Naime, pojam "važan pravni posao koji bi mogao imati znatan utjecaj na život maloljetnika, odnosno na njegov život i nakon punoljetnosti" prilično je širok. Može se pretpostaviti da je riječ o pravnom standardu čiji će sadržaj utvrđivati sud u svakom pojedinom slučaju.

Odredbe koje u Sloveniji i Hrvatskoj uređuju pitanje poslovne sposobnosti zaposlenog maloljetnika vrlo su slične. Zaposleni je maloljetnik ograničeno poslovno sposoban prema propisima obiju zemalja. Propisi navedenih zemalja ovlašćuju zaposlenog maloljetnika na samostalno raspolaganje svojim prihodima (čl. 259/2 ObZ-a; čl. 112. ZZZDR-a), ali ga ujedno obvezuju da doprinosi za vlastito uzdržavanje (čl. 211. ObZ-a; čl. 112. ZZZDR-a). Međutim, iz čl. 19. slovenskog ZDR-a proizlazi da je petnaestogodišnji maloljetnik sposoban sklopiti ugovor o radu samostalno, bez odobrenja zakonskog zastupnika, dok

⁹⁷ Iznimno, navedene bi ugovore mogao sklopiti zaposleni maloljetnik jer je on potpuno poslovno sposoban kad su u pitanju poslovi koji se tiču raspolaganja imovinom koju je stekao radom (čl. 259/2 ObZ-a u vezi s čl. 22. ZOR-a). Takav ugovor mogao bi sklopiti i maloljetnik koji je stekao potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (čl. 120/1, 3 ObZ-a) te maloljetnik koji je također stekao potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti, a zatim odlukom suda bio djelomice lišen te poslovne sposobnosti (ali ne u dijelu koji se tiče raspolaganja imovinom).

u Hrvatskoj to nije slučaj. Članak 22/1 ZOR-a propisuje to da je maloljetnik koji je navršio 15 godina poslovno sposoban za sklapanje i raskid ugovora o radu samo ako ga je zakonski zastupnik za to ovlastio. Dakle, prema slovenskom ZDR-u jedina pretpostavka za sklapanje valjanog ugovora o radu jest dob (15 godina), dok je prema ZOR-u uz dob od 15 godina potrebno i odobrenje zakonskog zastupnika. Zbog toga bi se moglo reći da slovenski ZDR priznaje zaposlenom maloljetniku ograničenu poslovnu sposobnost nešto većeg opsega negoli je to slučaj u hrvatskom zakonodavstvu.⁹⁸

Što se tiče odredaba koje u Sloveniji i Hrvatskoj uređuju poslovnu sposobnost punoljetnih osoba djelomice lišenih poslovne sposobnosti, one su gotovo identične (čl. 208/2 ZZZDR-a i čl. 41/2, 3 OZ-a; čl. 156/3, 4 ObZ-a i čl. 276/2, 3 ZOO-a). Jedina je razlika u tome što po slovenskom ZZZDR-u CSS odlučuje koje će poslove ograničeno poslovno sposobna osoba moći samostalno poduzimati, dok ObZ propisuje da je donošenje takve odluke u nadležnosti izvanparničnog suda.⁹⁹

Velike razlike postoje u vezi s odredbama koje u Sloveniji i Hrvatskoj reguliraju pitanja potpune poslovne nesposobnosti osoba. U Hrvatskoj su, u pravilu, svi maloljetnici do navršene 18 godine života potpuno poslovno nesposobni, tj. nemaju materijalnopravno relevantnu volju (iznimke od navedenog pravila navedene su u poglavlju II. 2. 2.). Za razliku od toga, u Sloveniji je ta granica spuštена na 15 godina, što znači da su maloljetnici koji još nisu navršili 15 godina potpuno poslovno nesposobni, a s navršenih 15 godina stječu ograničenu poslovnu sposobnost *ex lege* (čl. 108. ZZZDR-a).

Naposljetku, mogli bismo zaključiti da je temeljna razlika između uspoređenih pravnih sustava u tome što je u Hrvatskoj ograničena poslovna sposobnost maloljetnika iznimka (vidi fusnotu 96), dok je u Sloveniji ograničena poslovna sposobnost maloljetnika pravilo. Na taj su način u Sloveniji formirali kategoriju ograničeno poslovno sposobnih osoba u koju se ubrajaju, među ostalima, i maloljetnici u dobi od 15 do 18 godina. Iz razloga navedenih u prethodnim odjeljcima, takva koncepcija poslovne sposobnosti maloljetnika može se smatrati naprednijom i primjerenijom od koncepcije poslovne (ne)sposob-

⁹⁸ U prilog takvom stajalištu govori i čl. 22/4 ZOR-a, prema kojem zakonski zastupnik može u svako doba ograničiti ili oduzeti ovlast za sklapanje ugovora o radu koju je dao maloljetniku.

⁹⁹ Sud u odluci o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti određuje koje mjere, radnje i poslove navedena osoba nije sposobna samostalno poduzimati (čl. 156/3, 4 ObZ-a).

nosti maloljetnika, koju nalazimo u hrvatskom pravnom području. Rješenja iz slovenskog zakonodavstva svakako bi nam mogla poslužiti kao smjernica za napredak u ovom području.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Na to da je krajnje vrijeme da se u Hrvatskoj učine pomaci u području pravnog uređenja poslovne sposobnosti maloljetnika te se na taj način olakša uređenje njihove parnične sposobnosti upozorava i regulativa zemalja u regiji. Trebalo bi razmisliti o uvođenju instituta ograničene poslovne sposobnosti za maloljetnike koji su navršili određenu dob. Naime, pomaci u pravnom uređenju poslovne, a samim time i parnične sposobnosti maloljetnika, mogu se uočiti ne samo u Sloveniji, već i u Srbiji te Bosni i Hercegovini.

Porodični zakon Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 18/2005; dalje u tekstu: PZRS) propisuje uređenje vrlo slično slovenskom. Prema navedenom zakonu razlikuju se mlađi i stariji maloljetnici. Mlađi su maloljetnici djeca koja nisu navršila 14 godina. Oni su potpuno poslovno nesposobni, s iznimkom toga što mogu poduzimati pravne poslove male važnosti te pravne poslove kojima sebi pribavljaju isključivo prava (čl. 64/1 PZRS-a). Stariji maloljetnici stječu ograničenu poslovnu sposobnost, *ex lege*, s navršenih 14 godina (čl. 64/2 PZRS-a). Tom se odredbom utvrđuje i opseg poslovne sposobnosti starijih maloljetnika tako što se propisuje koje poslove smiju poduzimati samostalno, a koje uz odobrenje roditelja odnosno staratelja (ovisno o tome jesu li pod roditeljskom skrbi ili pod starateljstvom). Samostalno smiju poduzimati sve poslove koje smiju poduzimati i mlađi maloljetnici, dok ostale pravne poslove mogu poduzimati uz prethodnu ili naknadnu suglasnost roditelja/staratelja (za razliku od njih, mlađi su maloljetnici potpuno poslovno nesposobni izvan pravnih poslova navedenih u čl. 64/1 PZRS-a). Po opsegu najširu ograničenu poslovnu sposobnost imaju zaposleni maloljetnici koji su navršili 15 godina jer, povrh poslova koje mogu poduzimati stariji maloljetnici, oni mogu samostalno poduzimati pravne poslove kojima upravljaju i raspolažu zaradom ili imovinom koju su stekli samostalnim radom (čl. 64/3 PZRS-a). Ostale kategorije fizičkih osoba (potpuno poslovno sposobne osobe) uređene su identično kao i u slovenskom zakonodavstvu (vidi čl. 11. PZRS-a).

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, br. 35/2005, 41/2005; dalje u tekstu: PZFBiH), poput slovenskog i srpskog zakona iste tematike, propisuje i uređuje ograničenu poslovnu sposobnost maloljetnika. Prema navedenom zakonu maloljetnik s navršenih 14 godina stječe *ex lege* ograničenu poslovnu sposobnost, bez obzira na to nalazi li se pod roditeljskom skrbi ili pod starateljstvom (čl. 157/5, čl. 187/2 PZFBiH-a). Takav maloljetnik može samostalno sklapati pravne poslove kojima stječe prava ako zakon ne odredi drukčije. Pravne poslove kojima raspolaže imovinom ili preuzima obveze maloljetnik može sklapati samo uz suglasnost roditelja/staratelja (čl. 137/2, čl. 188/2). Na taj se način određuje opseg ograničene poslovne sposobnosti navedenih maloljetnika. Nadalje, ograničeno je poslovno sposoban i zaposleni maloljetnik (bez obzira na to je li pod roditeljskom skrbi ili starateljstvom) koji može raspolagati osobnim dohotkom i zaradom (čl. 137/3, čl. 188/3 PZFBiH-a). Za razliku od maloljetnika koji su navršili 14 godina života, oni koji još nisu navršili tu dob potpuno su poslovno nesposobni (*argumento a contrario* čl. 157/5, čl. 271/4 PZFBiH-a). Ostale kategorije fizičkih osoba (potpuno poslovno sposobne osobe) uređene su identično kao i u slovenskom, odnosno srpskom zakonodavstvu (vidi čl. 157. PZFBiH-a).

III.2.2. Parnična sposobnost djece

Parnična sposobnost jest sposobnost stranke da samostalno i valjano poduzima radnje u postupku. Stranka može poduzimati parnične radnje sama ili preko svojeg punomoćnika. Parnična sposobnost ovisi o poslovnoj sposobnosti subjekta (čl. 77. Zakona o pravdnem postupku; dalje u tekstu: ZPPSL).¹⁰¹ Upravo je čl. 77. ZPPSL-a okosnica uređenja parnične sposobnosti fizičkih osoba.

Parnična se sposobnost priznaje potpuno poslovno sposobnim fizičkim osobama (čl. 77/1 ZPPSL-a). Potpuno poslovno sposobne osobe punoljetne su osobe koje nisu lišene poslovne sposobnosti (čl. 117/1 ZZZDR-a) te maloljetnici koji su stekli potpunu poslovnu sposobnost (čl. 117/2, 3 ZZZDR-a). To znači da navedene kategorije osoba imaju potpunu poslovnu i parničnu sposobnost. Oni mogu sami ili putem ugovornog (dobrovoljnog) zastupnika pokretati parnične i izvanparnične postupke te postupke ovrhe i osiguranja te u njima poduzimati sve radnje s valjanim procesnopравnim učinkom. Isto tako, prema njima se mogu izravno ili preko njihova ugovornog (dobrovoljnog) zastupnika poduzimati navedene radnje s istim učinkom.

Punoljetna osoba koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti parnično je sposobna u granicama svoje poslovne sposobnosti (čl. 79/2 ZPPSL-a).¹⁰²

Maloljetnik koji nije stekao potpunu poslovnu sposobnost parnično je sposoban u granicama u kojima mu se priznaje poslovna sposobnost (čl. 77/3 ZPPSL-a).¹⁰³ To znači da bi maloljetnik koji je navršio 15 godina bio

¹⁰¹ Zakon o pravdnem postupku (Uradni list RS, br. 26/1999, 96/2002, 2/04, 52/2007, 45/2008).

¹⁰² Punoljetna osoba djelomično lišena poslovne sposobnosti imala bi parničnu sposobnost u postupcima koji se tiču odnosa u kojima ima potpunu poslovnu sposobnost. Primjerice, osoba koja je zbog problema s alkoholom djelomično lišena poslovne sposobnosti u pogledu raspolaganja imovinom, potpuno je parnično sposobna u svim postupcima koji se ne odnose na raspolaganje nekretninama ili pokretninama. S druge strane, takva osoba ne bi mogla samostalno poduzimati radnje u postupcima koji se tiču odnosa u kojima nema poslovne sposobnosti jer je u tom dijelu nje lišena. To znači da ograničeno poslovno sposobna osoba ne može, u postupcima koji se tiču pravnih odnosa u kojima nije ovlaštena samostalno disponirati, poduzimati postupovne radnje koje bi proizvodile pravne učinke samo ako bi ih odobrio njezin zakonski zastupnik ("šepave" postupovne radnje). Iz čl. 77/2 ZPPSL-a proizlazi da osoba koja je djelomično lišena poslovne sposobnosti može imati parničnu sposobnost samo u postupcima o odnosima u kojima ima poslovnu sposobnost, dok u postupcima u kojima nije ovlaštena samostalno disponirati uopće nema parničnu sposobnost.

¹⁰³ Identičnu odredbu sadržava čl. 292/3 Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine, br. 53/2003, 73/2005, 19/2006; dalje u tek-

sposoban samostalno poduzimati sve parnične radnje u sporovima koji proizlaze iz pravnih poslova koje bi samostalno sklopio, tj. u tim bi sporovima bio potpuno parnično sposoban. S druge strane, isti taj maloljetnik bio bi potpuno parnično nesposoban u sporovima koji proizlaze iz pravnih poslova koje bi mogao valjano sklopiti samo uz odobrenje roditelja odnosno skrbnika. Za razliku od petnaestogodišnjeg maloljetnika, maloljetnik koji još nije navršio 15 godina bio bi potpuno parnično nesposoban u svim sporovima, tj. u svim bi ga sporovima zastupao njegov zakonski zastupnik (roditelji ili skrbnik).^{104, 105}

ZPPSL je svojim odredbama (čl. 409. – 410.) dodatno uredio prava djeteta/maloljetnika u parničnom postupku. Tako ZPPSL propisuje da sud mora dopustiti maloljetniku koji je navršilo 15 godina i koji je sposoban shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji da samostalno poduzima radnje u postupku (čl. 409/1 ZPPSL-a).¹⁰⁶ Ako je zakonski zastupnik navedenog maloljetnika pokrenuo postupak, on smije poduzimati radnje u tom postupku sve dok maloljetnik ne izjavi da će sam preuzeti vođenje parnice (čl. 409/2 ZPPSL-a). Tim se odredbama jasno ukazuje na prava maloljetnika koja proizlaze iz njegove parnične sposobnosti.¹⁰⁷ Nadalje, ZPPSL propisuje da je u statusnim sporovima (bračnim sporovima i sporovima o odnosima roditelja i djece) sud dužan na odgovarajući način upoznati dijete s relevantnim okolnostima slučaja te s njegovim pravom da izrazi vlastito mišljenje. Uzimajući u obzir dob i druge okolnosti, sudac će pozvati dijete na neformalan

stu: ZPPBiH). Odredbu sličnu navedenoj sadržava i čl. 74/3 Zakona o parničnom postupku Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 125/2004, 111/2009; dalje u tekstu: ZPPSRB).

¹⁰⁴ O potpuno parnično nesposobnim osobama i njihovu zastupanju u parnicama bit će više govora u sljedećem poglavlju.

¹⁰⁵ Sve što je navedeno o parničnoj sposobnosti ograničeno poslovno sposobnog maloljetnika u Sloveniji vrijedi i za ograničeno poslovno sposobnog maloljetnika u Bosni i Hercegovini i u Srbiji. Jedina je razlika u tome što u Bosni i Hercegovini te Srbiji maloljetnik stječe parničnu sposobnost u navedenom opsegu s navršenih 14 godina, a ne s 15 godina kao što je to slučaj u Sloveniji.

¹⁰⁶ Na taj način zakon daje maloljetniku mogućnost da u postupku nastupa samostalno, ali pod uvjetom da su ispunjene dvije, u zakonu navedene pretpostavke.

¹⁰⁷ Odredbe gotovo identične navedenima sadržava čl. 271/1, 3 PZFBiH-a:

“Dijete koje je navršilo 14 godina i osoba kojoj je ograničena poslovna sposobnost, za koje sud utvrdi da su sposobni shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji, mogu kao stranka ili učesnik u postupku samostalno poduzimati parnične radnje.”
“Zakonski zastupnik osoba iz stava 1. ovog člana može poduzimati radnje u postupku dok one ne izjave da same preuzimaju parnicu.”

Slične odredbe nismo pronašli niti u PZRS-u, niti u ZPPSRB-u.

razgovor na sud ili izvan suda, uz sudjelovanje CSS-a ili školskog savjetnika. Tom neformalnom razgovoru može prisustvovati osoba u koju dijete ima povjerenje i koju je samo izabralo. Ta osoba može pomoći djetetu izraziti svoje mišljenje (čl. 410/1 ZPPSL-a).^{108, 109} Ako je dijete navršilo 15 godina života te je u statusnom postupku izrazilo svoje mišljenje, onda će mu sud biti dužan dostaviti svoju odluku, protiv koje ono ima pravo uložiti žalbu (čl. 410/3 ZPPSL-a). Time se jasno ističe pravo djeteta/maloljetnika na ulaganje pravnog lijeka, što je jedna od najvažnijih parničnih radnji uopće.

Odredba čl. 19. ZDR-a propisuje da su maloljetnici s navršених 15 godina sposobni sklopiti valjan ugovor o radu. Može se pretpostaviti da poslovna sposobnost navedenih maloljetnika nije ograničena samo na sklapanje ugovora o radu. Oni bi takav ugovor bili sposobni i izmijeniti ili raskinuti te poduzeti određene radnje s ciljem zaštite prava iz ugovora o radu. Ako izloženo tumačenje čl. 19. ZDR-a povežemo s odredbom čl. 77/3 ZPPSL-a, moglo bi se zaključiti da ograničena poslovna sposobnost zaposlenih maloljetnika u takvim slučajevima implicira i njihovu parničnu sposobnost za podnošenje tužbi za zaštitu prava iz radnog odnosa (npr. tužba za isplatu plaća ili naknada predviđenih ugovorom o radu) te za poduzimanje svih procesnih radnji u tim postupcima.

Naposljetku, budući da maloljetnik koji je navršio 15 godina i koji je zaposlen može raspolagati svojim prihodima (u tom je dijelu poslovno sposoban), on bi imao parničnu sposobnost i u parnicama o imovini koju je stekao radom (čl. 112. ZZZDR-a u vezi s čl. 77/3 ZPPSL-a).

¹⁰⁸ Navedenom odredbom ZPPSL-a posebno se ističe obveza suda da omogući djetetu da, unatoč načelnom nedostatku parnične sposobnosti, u skladu s njegovom dobi, zrelosti i dobrobiti izrazi svoje mišljenje radi ostvarivanja svojih prava i interesa u statusnim stvarima. U tom slučaju dijete ne bi imalo parničnu sposobnost, već pravo na izražavanje mišljenja, pravo na očitovanje odnosno pravo biti konzultirano, ali ne i pravo na disponiranje. Sud bi bio dužan očitovanje djeteta uzeti u obzir, ali njime ne bi bio vezan.

¹⁰⁹ Odredbu vrlo sličnu navedenoj sadržava čl. 271/2 PZFBiH-a:

“Tokom postupka u kojem odlučuje o tome sa kojim će roditeljem dijete živjeti, o osobnim odnosima i neposrednim kontaktima djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi, te o roditeljskom staranju, sud mora na odgovarajući način obavijestiti dijete koje je sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice odluke o vođenju postupka i o njegovom pravu da izrazi svoje mišljenje. Sudija obavlja neformalni razgovor sa djetetom na sudu, ili van suda, uz posredovanje organa starateljstva, o čemu sastavlja zapisnik.”

PZRS regulira djetetovo pravo na izražavanje vlastita mišljenja na drukčiji način (vidi čl. 65. istog zakona).

III.2.3. Parnična nesposobnost djece

Kao što smo i prethodno naveli, parnična sposobnost fizičkih osoba ovisi o njihovoj poslovnoj sposobnosti (čl. 77. ZPPSL-a). Sukladno tome, potpuno poslovno nesposobne osobe ujedno su i potpuno parnično nesposobne. U tu kategoriju potpuno parnično nesposobnih osoba ubrajaju se punoljetne osobe koje su u potpunosti lišene poslovne sposobnosti, maloljetnici koji još nisu navršili 15 godina života te maloljetnici koji su navršili 15 godina, ali je sud utvrdio da nisu sposobni shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji (čl. 409/3 ZPPSL-a).¹¹⁰

Stranku koja nema parničnu sposobnost zastupa njezin zakonski zastupnik. Zakonski se zastupnik određuje na temelju zakona ili akta tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi, koji je donesen na temelju zakona (čl. 78. ZPPSL-a).¹¹¹ Zakonski zastupnik nadomješta materijalnopravnu volju zastupane (poslovno nesposobne) osobe jer ju sama nije sposobna oblikovati te radnje u postupku poduzima neposredno, u ime i za račun (parnično nesposobne) stranke koju zastupa. Dakle, zakonski zastupnik može u ime stranke sam poduzimati sve radnje u postupku ili, ako je tako ZPPSL-om propisano, navedene radnje može poduzimati i putem punomoćnika (čl. 79/1 ZPPSL-a). Međutim, ako je posebnim propisima određeno da zakonski zastupnik mora imati posebno odobrenje za poduzimanje određenih radnji poput podnošenja/povlačenja tužbe, priznanja/odricanja tužbenog zahtjeva, zaključenja sudske nagodbe ili za poduzimanje drugih radnji u postupku, onda on te radnje može poduzeti samo ako ima takvu ovlast (čl. 79/2 ZPPSL-a).

Zakonski zastupnici maloljetne djece u pravilu su njihovi roditelji (čl. 107/1 ZZZDR-a).¹¹² Međutim, maloljetnika koji nema roditelje ili se oni o njemu ne brinu, CSS će staviti pod skrbništvo. Skrbnik maloljetnika dužan je o njemu skrbiti kao što su roditelji dužni skrbiti o maloljetnom djetetu (čl. 201. – 202.

¹¹⁰ Tako i PZFBiH u čl. 271/4 propisuje da djecu koja su navršila 14 godina i osobe kojima je ograničena poslovna sposobnost, za koje sud utvrdi da nisu sposobne shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji, u postupku zastupa zakonski zastupnik. Isto vrijedi i za djecu koja nisu navršila 14 godina života.

Slične odredbe nismo pronašli niti u PZRS-u, niti u ZPPSRB-u. Naime, svega je nekoliko odredaba koje dosta šturo reguliraju parničnu sposobnost te zastupanje maloljetnika (čl. 74/3 i čl. 75. ZPPSRB-a, čl. 72. PZRS-a).

¹¹¹ Iste odredbe sadržavaju čl. 293/1, 2 ZPPBiH-a, dok ZPPSRB u čl. 75. samo propisuje da će parnično nesposobnu stranku zastupati njezin zakonski zastupnik.

¹¹² Tako je odredno i u PZFBiH-u (čl. 137/1) te PZRS-u (čl. 72.).

ZZZDR-a).¹¹³ Također, ako su interesi djeteta i njegova zakonskog zastupnika (roditelja ili skrbnika) u suprotnosti, sud će djetetu postaviti posebnog zastupnika. Tako će sud postupiti i u drugim slučajevima kada bude smatrao da je to potrebno (čl. 409/4 ZPPSL-a).¹¹⁴ Roditelji maloljetnika, odnosno njegov skrbnik, moraju imati odobrenje CSS-a da bi mogli otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnika (čl. 111. i čl. 194. ZZZDR-a).

Punoljetne osobe koje su u potpunosti lišene poslovne sposobnosti zastupa skrbnik kao zakonski zastupnik (čl. 206. – 207. ZZZDR-a).¹¹⁵

Sud ne može dopustiti da parnično nesposobna stranka samostalno poduzima radnje u postupku. Isto tako, procesno pravo ne poznaje “šepave” postupovne radnje, tj. postupovne radnje koje bi proizvodile pravne učinke samo ako bi ih odobrio zakonski zastupnik parnično nesposobne osobe koja ih je i poduzela.

Prvostupanjski sud mora u tijeku cijelog postupka, po službenoj dužnosti, paziti na to može li osoba koja se pojavljuje kao stranka biti stranka u postupku i je li parnično sposobna, zastupa li parnično nesposobnu stranku njezin zakonski zastupnik i ima li zakonski zastupnik posebnu ovlast kad je ona potrebna (čl. 80. ZPPSL-a). Kad sud utvrdi da stranka nema zakonskog zastupnika ili da zakonski zastupnik nema posebnu ovlast kada je ona potrebna, zatražit će da tijelo nadležno za poslove socijalne skrbi postavi skrbnika parnično nesposobnoj osobi, odnosno pozvat će zakonskog zastupnika da pribavi posebnu ovlast ili će poduzeti druge mjere koje su potrebne da bi parnično nesposobna stranka bila pravilno zastupana (čl. 81/2 ZPPSL-a). Dok se ti nedostaci ne otklone, u postupku se mogu poduzimati samo one radnje zbog čije bi odgode mogle nastati štetne posljedice za stranku (čl. 81/4 ZPPSL-a). Ako se navedeni nedostaci ne mogu otkloniti, prvostupanjski sud će rješenjem ukinuti radnje

¹¹³ Tako je određeno i u PZFBiH-u (čl. 187/2) te PZRS-u (čl. 137/1, 3).

¹¹⁴ Vrlo sličnu odredbu sadržava i PZFBiH, koji u čl. 271/5 navodi kako će sud djetetu imenovati posebnog zastupnika ako su interesi djeteta i njegova zakonskog zastupnika u suprotnosti te će tako postupiti i u drugim slučajevima u kojima, s obzirom na okolnosti slučaja, utvrdi da je to potrebno radi zaštite djetetovih interesa. Sličnu odredbu, kojom se regulira zastupanje djeteta u slučaju njegova sukoba sa zakonskim zastupnikom, sadržava čl. 132/2 PZRS-a.

¹¹⁵ Skrbnik osobe koja je u potpunosti lišena poslovne sposobnosti ima ista prava i dužnosti kao i skrbnik maloljetne osobe koja još nije navršila 15 godina života (čl. 208/1 ZZZDR-a). Dakle, takvu osobu zastupa skrbnik (čl. 192/1 ZZZDR-a), on samostalno poduzima poslove redovite uprave koji se tiču imovine šticećenika (čl. 190/1 ZZZDR-a), dok mu je za poslove koji prelaze redovitu upravu potrebno odobrenje CSS-a (čl. 191. ZZZDR-a).

koje su provedene u postupku ako su zahvaćene tim nedostacima i odbacit će tužbu ako su nedostaci takve prirode da sprečavaju daljnje vođenje parnice (čl. 81/5 ZPPSL-a).

Povreda pravila o sposobnosti stranaka i njihovu zastupanju jest apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka. Naime, apsolutno bitna povreda odredaba parničnog postupka uvijek postoji ako parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebnu ovlast za vođenje parnice ili za obavljanje pojedinih radnji u postupku, te ako vođenje parnice, odnosno obavljanje pojedinih radnji u postupku, nije bilo naknadno odobreno (čl. 339/2 toč. 11. ZPPSL-a). Žalbeni sud po službenoj dužnosti pazi na apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka. Navedeni su razlozi ujedno i razlozi za reviziju (čl. 370/1 toč. 1. ZPPSL-a), razlozi za postavljanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti (čl. 387/1 toč. 1. ZPPSL-a) te razlog za ponavljanje postupka (čl. 394/1 toč. 4. ZPPSL-a).

III.3. Njemačka

III.3.1. Poslovna sposobnost djece

U njemačkom pravnom sustavu poslovna sposobnost fizičke osobe (*Geschäftsfähigkeit*), slično kao u Austriji i Sloveniji, raste s njegovom životnom dobi. Prema njemačkom Građanskom zakoniku (*Bürgerliches Gesetzbuch*; dalje u tekstu: BGB) fizičke bismo osobe mogli podijeliti u tri skupine vodeći se njihovom dobi te poslovnom sposobnošću.

U prvu skupinu pripadaju potpuno poslovno sposobne osobe. Potpuno su poslovno sposobne one osobe koje su navršile 18 godina života, tj. koje su postale punoljetne (§ 2 BGB-a). Stjecanjem takve poslovne sposobnosti navedene osobe mogu samostalno sklapati valjane pravne poslove.¹¹⁶ Od poslovne sposobnosti treba razlikovati sposobnost za sklapanje braka (*Ehefähigkeit*; §§ 1303, 1304 BGB-a), zatim oporučnu sposobnost (*Testierfähigkeit*; §§ 2064, 2229

¹¹⁶ Zanimljivo je to što BGB ne sadržava odredbe o potpunoj poslovnoj sposobnosti, ali zato sadržava odredbe kojima izričito uređuje potpunu poslovnu nesposobnost (§ 104 BGB-a) te ograničenu poslovnu sposobnost fizičkih osoba (§ 106 BGB-a). Naime, polazište je to da su sve fizičke osobe potpuno poslovno sposobne, osim u slučajevima kada su potpuno poslovno nesposobne, odnosno ograničeno poslovno sposobne. Vidi <http://www.jurawelt.com/studenten/skripten/zivv/1792> (1. rujna 2010.).

BGB-a), deliktну sposobnost (*Deliktsfähigkeit*; §§ 827, 828 BGB-a) te pravnu sposobnost (*Rechtsfähigkeit*; § 1 BGB-a) jer za njih vrijede posebne odredbe.

U drugu skupinu pripadaju ograničeno poslovno sposobne osobe. Sukladno § 106 BGB-a, maloljetnik koji je navršio 7 godina, ali još nije navršio 18 godina, ograničeno je poslovno sposoban. Većina pravnih poslova koje sklopi ograničeno poslovno sposoban maloljetnik ne proizvode pravne učinke ako nisu sklopljeni uz pristanak njegova zakonskog zastupnika. U kojim je točno slučajevima maloljetniku potreban pristanak zakonskog zastupnika, ovisi o vrsti pravnog posla koji maloljetnik želi sklopiti. Tako treba razlikovati: a) pravne poslove za čije sklapanje maloljetniku nije potreban pristanak zakonskog zastupnika, b) neutralne pravne poslove, c) pravne poslove za čije je sklapanje maloljetniku potreban pristanak zakonskog zastupnika, d) jednostrane pravne poslove za čije je sklapanje maloljetniku potreban pristanak zakonskog zastupnika te e) slučajeve proširene poslovne sposobnosti maloljetnika.¹¹⁷

- a) Ograničeno poslovno sposobna osoba (maloljetnik) može samostalno sklopiti valjan pravni posao ako tim pravnim poslom stječe samo pravnu korist. Međutim, ako maloljetnik tim pravnim poslom, osim pravne koristi, stječe i određenu obvezu, onda mu je za valjanost tog pravnog posla potreban pristanak zakonskog zastupnika (§ 107 BGB-a).¹¹⁸ Treba naglasiti da se ni na koji način ne uzima u obzir ekonomska korist, već samo pravna korist koju pravni posao donosi maloljetniku.¹¹⁹

Pravni su poslovi u pravnom smislu povoljni ako maloljetnik ne preuzima nikakve obveze u smislu pravnog posla. Iz tog razloga obostrano obvezujući ugovori pravno gledano nikada nisu povoljni, pa i onda ako su ekonomski gledano vrlo povoljni.¹²⁰ Ugovori koji ne uključuju potpuno obostrano obvezivanje, koji su za jednu ugovornu stranu stalno obvezujući, a za drugu samo pod određenim pretpostavkama, također ne donose isključivo pravnu korist. Samo jednostrano obvezujući ugovori donose isključivo pravnu korist, i to za onu ugovornu stranu koja tim ugovorom nije obvezana, i stoga ih maloljetnik može valjano

¹¹⁷ Prof. dr. Helmut Rüssmann, der Universität des Saarlandes, predavanje o poslovnoj sposobnosti, <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/bvr2003/Vorlesung/geschaeftsfaehig.htm> (1. rujna 2010.).

¹¹⁸ Iz § 107 BGB-a proizlazi da maloljetnik može, u ograničenom opsegu, samostalno davati učinkovite izjave volje.

¹¹⁹ Rüssmann, *op. cit.* u bilj. 117.

¹²⁰ Tome je razlog taj što oni ne nose samo pravnu korist, već i određene obveze (Rüssmann, *op. cit.* u bilj. 117).

sklapati bez pristanka zakonskog zastupnika.¹²¹ Poslovi raspolaganja donose pravne koristi ako se određeno pravo prenosi, ukida, mijenja ili opterećuje u korist maloljetnika.¹²² Naravno, pravna korist ne bi postojala ako bi se tim poslovima određeno pravo prenosilo, ukidalo, mijenjalo ili opterećivalo na teret samog maloljetnika. Ispunjenje zahtjeva na koji maloljetnik ima pravo ne može se realizirati putem činidbe prema njemu jer ispunjavanjem tog zahtjeva nastaje ono što za njega, u pravnom smislu, nije samo korisno (§ 362/1 BGB-a).¹²³ Naime, ispunjenjem zahtjeva maloljetnik gubi pravo (što je za njega pravno nepovoljno) te zbog toga, bez obzira na to što ima položaj vjerovnika, on ne može samostalno prihvatiti činidbu putem koje se zahtjev realizira. Takva se činidba može ispuniti prema zakonskom zastupniku maloljetnika ili prema maloljetniku, ali nakon odobrenja njegova zakonskog zastupnika.¹²⁴

- b) Pravno su neutralni oni poslovi čije pravne posljedice pogađaju samo druge osobe. Ako se krene izrijekom od § 107 BGB-a, onda bi pravno neutralni poslovi koje poduzima ograničeno poslovno sposobna osoba (maloljetnik) zahtijevali pristanak njegova zakonskog zastupnika jer maloljetnoj osobi ne donose samo pravnu korist.¹²⁵ Međutim, normativna svrha § 107 BGB-a jest štititi maloljetnika od

¹²¹ Primjer: Ako djed želi svojem devetogodišnjem unuku darovati zemljište, onda taj darovni ugovor predstavlja obvezu samo za djeda. Stoga unuk može samostalno prihvatiti ponudu darovanja i ona će imati pravni učinak. U njemačkoj literaturi i sudskoj praksi pretežno se zastupa stajalište da besplatno stjecanje zemlje donosi samo pravne koristi, bez obzira na to što se uz vlasništvo nad zemljom vezuje i obveza snošenja javnih tereta (npr. poreza, komunalnih doprinosa). Tome je razlog taj što navedeni javni tereti (javnopravne obveze) vezani uz stjecanje zemlje nisu sadržaj prijenosa vlasništva (*Entscheidung des Bundesgerichtshofs in Zivilsachen* – odluka Saveznog vrhovnog suda u građanskim predmetima br. 15, 168; dalje u tekstu: BGHZ). Nadalje, na slučaj darovanja zemljišta opterećenog založnim pravom, prema raširenom shvaćanju, ne treba se gledati drukčije nego na darovanje neopterećenog zemljišta. Tome je razlog činjenica da je odgovornost u svakom slučaju ograničena na darovano zemljište i ne proširuje se na drugu imovinu maloljetnika (BGHZ br. 78, 28 (33)). To znači da dijete koje je starije od 7 godina kod sklapanja takvog ugovora ne treba pristanak svojeg zakonskog zastupnika. Pristanak zakonskog zastupnika trebao bi mu npr. u slučaju stjecanja zemljišta danog u najam, jer u tom slučaju vlasnik ulazi u obveze ugovora o najmu (§ 566 BGB-a) (Rüßmann, *op. cit.* u bilj. 117).

¹²² Rüßmann, *op. cit.* u bilj. 117.

¹²³ Rüßmann, *op. cit.* u bilj. 117.

¹²⁴ <http://jurawelt.com/studenten/skripten/zivr/1792> (1. rujna 2010.).

¹²⁵ “Za očitovanje volje koje maloljetniku ne donosi tek pravnu korist potreban je pristanak njegovog zakonskog zastupnika.” (§ 107 BGB-a).

nepovoljnih posljedica njegova postupanja u okviru pravnih poslova. Kod pravno neutralnog djelovanja pravnog posla, maloljetniku nije potrebna zaštita, samim time ni pristanak zakonskog zastupnika. Naime, teleološko tumačenje § 107 BGB-a kaže da maloljetnik smije poduzimati pravno neutralne poslove bez pristanka svojeg zakonskog zastupnika (bez obzira na to što to ne odgovara doslovnom tekstu § 107 BGB-a).¹²⁶

- c) Kod pravnih poslova koji ograničeno poslovno sposobnoj osobi (maloljetniku) ne donose samo pravnu korist, potreban je pristanak zakonskog zastupnika (§ 107 BGB-a). Zakonski zastupnik može svoj pristanak dati unaprijed, u obliku prethodne suglasnosti.¹²⁷ Suglasnost

¹²⁶ Takvo se tumačenje temelji na shvaćanju da se sve koristi, ali i obveze koje proizlaze iz pravno neutralnog posla, ne odnose na maloljetnika već na druge osobe.

Primjer: Petnaestogodišnjak A posudi svojem prijatelju B, koji je iste dobi, svoj novi bicikl. B mijenja s četrnaestogodišnjim C bicikl za mobitel. Kada A vidi C na biciklu, zahtijeva svoj bicikl. C se tome opire i objašnjava da sada bicikl pripada njemu. Ugovor o posudbi između osoba A i B, sukladno §§ 598, 601 BGB-a, uključuje pravne obveze i stoga je njima za valjano sklapanje tog ugovora potreban pristanak njihovih zakonskih zastupnika (A se obvezuje besplatno prepustiti stvar, a B se obvezuje snositi troškove održavanja posuđenog mu predmeta). Ista bi situacija trebala biti i s ugovorom o zamjeni između osoba B i C (B preuzima obvezu prenošenja vlasništva nad biciklom, a C obvezu prenošenja vlasništva nad mobitelom). Dakle, bez pristanka zakonskih zastupnika oba bi ugovora trebala biti bez pravnog učinka. Međutim, promatrajući ugovor između osoba B i C, treba provjeriti je li prenošenje vlasništva bicikla s osobe B na osobu C bilo pravno valjano. Naime, da je osoba B bila vlasnik bicikla, ona bi prenošenjem izgubila svoje pravo vlasništva. Izjava o prenošenju vlasništva za osobu B bila bi pravno nepovoljna i, sukladno tome, bez pristanka zakonskog zastupnika ona ne bi imala pravni učinak. No, osoba B nije prenijela vlasništvo nad svojim biciklom nego nad biciklom osobe A. Na temelju §§ 929, 932 BGB-a, prenošenje prava vlasništva u takvoj je konstelaciji također moguće. Budući da time samo osoba A gubi svoje pravo vlasništva, izjava o prenošenju vlasništva za osobu B pravno je neutralna, što znači da joj nije potreban pristanak zakonskog zastupnika da bi navedena izjava imala pravnog učinka. Stoga je prenošenje prava vlasništva na osobu C uspješno, jer B nije osoba s pravom na bicikl, ali je C vjerovao u vlasničku poziciju osobe B. Prevladavajuće mišljenje prihvaća takav rezultat smatrajući da pravni promet mora biti zaštićen u onoj mjeri u kojoj je to u skladu s propisanom zaštitom maloljetnika. Dakle, dobra vjera i u tom slučaju nadilazi nepostojanje prava nad određenom stvari, kao što je to predviđeno §§ 929, 932 BGB-a (Rüßmann, *op. cit.* u bilj. 117).

¹²⁷ Suglasnost je zapravo prethodno dani pristanak.

“Prethodno dani pristanak (suglasnost) može se opozvati do trenutka poduzimanja pravnog posla osim ako pravni posao na kojeg se odnosi taj pristanak dovodi do drugačijeg zaključka. Opoziv navedene suglasnosti može se izraziti bilo pred maloljetnikom ili njegovim ugovornim partnerom.” (§ 183 BGB-a).

može biti opozvana do trenutka poduzimanja pravnog posla, a opoziv se može izraziti i pred maloljetnikom i pred njegovim ugovornim partnerom (§ 183 BGB-a).¹²⁸ Zakonski zastupnik može maloljetniku dati suglasnost za točno određeni pravni posao ili za ograničeni krug pravnih poslova (ograničena opća suglasnost). Neograničena suglasnost za poslove svake vrste bila bi u suprotnosti sa zaštitom maloljetnika predviđenom zakonom, i stoga takva suglasnost nije moguća.^{129, 130}

Pravni učinak ugovora koji je maloljetna osoba sklopila bez pristanka zakonskog zastupnika ovisi o njegovu naknadnom odobrenju (§ 108/1 BGB-a). Odobrenje je naknadni pristanak zakonskog zastupnika (§ 184/1 BGB-a).¹³¹ Do odobrenja je ugovor privremeno bez učinka. Odobrenjem zakonskog zastupnika ugovor proizvodi pravne učinke retroaktivno, od onog trenutka kada je bio sklopljen.¹³² Zakonski zastupnik može odobrenje dati ili maloljetniku ili njegovu ugovornom partneru. Ako ugovorni partner zatraži od zakonskog zastupnika da se očituje o tome hoće li odobrenje dati ili ne, u tom slučaju zakonski zastupnik svoje odobrenje može dati isključivo tom ugovornom partneru. Zakonski zastupnik ima rok od 14 dana kako bi odlučio hoće li odobrenje dati ili neće. Ako zastupnik ne donese odluku unutar navedenog roka, smatrat će se da odbija dati odobrenje te će ugovor biti bez učinka (§ 108/2 BGB-a). Naravno, ugovor će biti bez učinka i ako je zastupnik uskratio zatraženo odobrenje. BGB naposljetku propisuje da ako maloljetnik stekne potpunu poslovnu sposobnost u tijeku očekivanja odobrenja, onda njegovo odobrenje zamjenjuje odobrenje njegova zakonskog zastupnika (§ 108/3 BGB-a).¹³³

Poseban oblik suglasnosti propisan je u § 110 BGB-a. To je članak koji se odnosi na džeparac. Naime, ako maloljetnik bez suglasnosti

¹²⁸ Vidi prethodnu bilj.

¹²⁹ Rüßmann, *op. cit.* u bilj. 117.

¹³⁰ Takva bi neograničena suglasnost za poslove svake vrste zapravo učinila maloljetnika potpuno poslovno sposobnom osobom, a samim bi time dovela u pitanje smisao zakona, odnosno odredbe § 106 BGB-a.

¹³¹ "Naknadni pristanak (odobrenje) proizvodi pravne učinke retroaktivno, od trenutka kada je pravni posao bio sklopljen, osim ako nije zakonom drugačije propisano." (§ 184/1 BGB-a).

¹³² Vidi prethodnu bilj.

¹³³ Upravo nas ta odredba BGB-a upućuje na to da postoje iznimke od pravila da su potpuno poslovno sposobne samo one osobe koje su navršile 18 godina života. Budući da BGB i ostala pravna literatura koju smo proučili ne sadržavaju odredbe o potpunoj poslovnoj sposobnosti ni o njezinu stjecanju, nismo uspjeli sa sigurnošću utvrditi u kojim to slučajevima maloljetnik može steći prijevremenu potpunu poslovnu sposobnost.

zakonskog zastupnika sklopi ugovor, taj je ugovor od početka valjan pod uvjetom da obveza definirana ugovorom može biti realizirana sredstvima koja mu je u tu svrhu ustupio zakonski zastupnik odnosno treća osoba, a zastupnik je s time bio suglasan (§ 110 BGB-a). Upravo ustupanje sredstava od strane zakonskog zastupnika predstavlja njegovu konkludentnu suglasnost. Treba naglasiti da takav ugovor postaje učinkovit samo realizacijom ugovorne obveze. Tako, primjerice, ugovor o kupnji na obročnu otplatu postaje učinkovit samo plaćanjem posljednjeg obroka.¹³⁴ Drugi ugovori koje maloljetnik može sklopiti koristeći se sredstvima koja je stekao u okviru valjanog ugovora iz § 110 BGB-a nisu automatski obuhvaćeni suglasnošću koja je uređena tim člankom. To znači da maloljetnik, koji je od svojeg džeparca kupio srećku za struganje te pritom dobio 1000 kuna, ne može bez pristanka zakonskog zastupnika tim novcem kupiti npr. stereo uređaj.^{135, 136}

- d) Jednostrano obvezujući pravni posao koji nije samo pravno koristan, a sklopi ga ograničeno poslovno sposobna osoba (maloljetnik) bez potrebnog pristanka zakonskog zastupnika, ne proizvodi pravne učinke (§ 111 BGB-a).¹³⁷ Dakle, da bi takav pravni posao proizvodio pravne učinke, maloljetnik ga mora sklopiti uz pristanak svojeg zakonskog zastupnika. Iznimno, navedeni pravni posao neće ni tada proizvoditi pravne učinke ako maloljetnik nije u stanju predočiti pristanak zastupnika u pisanom obliku, a druga stranka (ugovorni partner maloljetnika) bez odgode odbije pravni posao iz tog razloga. Isključena je mogućnost odbijanja pravnog posla ako je zakonski zastupnik maloljetnika već obavijestio drugu stranku o pristanku (§ 111 BGB-a).

Kod jednostrano obvezujućih pravnih poslova koji donose isključivo pravne koristi primjenjuje se samo § 107 BGB-a i on ima prednost pred §111 BGB-a.¹³⁸ To znači da bi maloljetnici mogli samostalno (bez pristanka zakonskog zastupnika) sklapati takve jednostrano obvezujuće pravne poslove. Zaključno, u situacijama kada maloljetnik

¹³⁴ Dakle, odredbe iz § 110 BGB-a treba shvatiti tako da pravni posao ne postaje učinkovit već svojim sklapanjem, nego tek u trenutku ispunjenja (retroaktivno).

¹³⁵ Rüssmann, *op. cit.* u bilj. 117.

¹³⁶ Naime, taj naknadni ugovor (ugovor o kupnji stereo uređaja) ne bi bio obuhvaćen konkludentnom suglasnošću zakonskog zastupnika koja je postojala kod ugovora o kupnji srećke za struganje. Zbog navedenog razloga te zbog činjenice da je riječ o ugovoru koji maloljetniku ne donosi isključivo pravnu korist (riječ je o dvostrano obveznom ugovoru), maloljetnik bi mogao ugovor o kupnji stereo uređaja sklopiti samo uz prethodni ili naknadni pristanak zakonskog zastupnika.

¹³⁷ Rüssmann, *op. cit.* u bilj. 117.

¹³⁸ Rüssmann, *op. cit.* u bilj. 117.

kao ograničeno poslovno sposobna osoba sklapa jednostrano obvezujuće pravne poslove, presudno je to donose li mu navedeni pravni poslovi isključivo pravnu korist ili mu, osim pravnih koristi, donose i određene obveze. Ako jednostrano obvezujući pravni posao ne donosi samo pravnu korist, onda je maloljetniku za valjano sklapanje tog pravnog posla potreban pristanak zakonskog zastupnika. No, kada je riječ o jednostrano obvezujućem pravnom poslu koji donosi isključivo pravnu korist, onda maloljetniku nije potreban pristanak zakonskog zastupnika. On takav pravni posao može sklopiti samostalno, bez pristanka zakonskog zastupnika.¹³⁹

- e) Ponekad postoji potreba da se maloljetniku odobri veća samostalnost. To se događa kada zakonski zastupnik, uz odobrenje obiteljskog suda, ovlasti maloljetnika da samostalno vodi obrt ili poduzeće, tj. komercijalnu poslovnu djelatnost (§ 112/1 BGB-a).¹⁴⁰ Maloljetnik time stječe potpunu poslovnu sposobnost u poslovima koji ulaze u okvir vođenja tog obrta odnosno poduzeća. Primjereno tome, maloljetniku nije potreban pristanak zakonskog zastupnika za sklapanje navedenih pravnih poslova, tj. u tim poslovima zakonski zastupnik više ne može za maloljetnika učinkovito djelovati. Međutim, za sve preostale pravne poslove (pravne poslove koji su izvan okvira vođenja obrta odnosno poduzeća) maloljetniku nedostaje potpuna poslovna sposobnost. Stoga je on u preostalim pravnim područjima ograničeno poslovno sposoban (pod uvjetom da mu je između 7 i 17 godina).¹⁴¹

Proširena poslovna sposobnost maloljetniku se priznaje u još jednom slučaju. Ako zakonski zastupnik dopusti maloljetniku zasnovati radni odnos, maloljetnik time stječe potpunu poslovnu sposobnost sklapati pravne poslove koji su povezani sa stupanjem u radni odnos ili napuštanjem radnog odnosa, tj. sposoban je poduzimati pravne poslove koji služe ostvarivanju prava, odnosno obavljanju dužnosti iz zasnovanog radnog odnosa (§ 113/1 BGB-a).¹⁴² Dakle, zaposleni

¹³⁹ Iznimno, § 111 BGB-a ne primjenjuje se i u slučaju kada je zainteresirana stranka koja zna za ograničenu poslovnu sposobnost druge stranke (maloljetnika) suglasna s time da valjanost pravnog posla bude ovisna o pristanku zakonskog zastupnika. U tom je slučaju pravna nesigurnost svjesno uzeta u obzir, tako da i nije potrebna posebna zaštita na temelju § 111 BGB-a (Rüßmann, *op. cit.* u bilj. 117).

¹⁴⁰ Dakle, da bi maloljetnik stekao proširenu poslovnu sposobnost, potrebna je ovlast njegova zakonskog zastupnika te odobrenje obiteljskog suda. Isti taj zakonski zastupnik, uz odobrenje istog suda, navedenu ovlast može i povući (§ 112/2 BGB-a).

¹⁴¹ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 221, u vezi s Rüßmann (vidi bilj. 117).

¹⁴² Iz § 113/1 BGB-a vidljivo je da zakonskom zastupniku nije potrebno odobrenje obiteljskog suda kako bi maloljetnika ovlastio da samostalno zasnuje radni odnos. Odobrenje obiteljskog suda zastupniku nije potrebno niti za opoziv prethodno spo-

maloljetnik potpuno je poslovno sposoban u navedenom radnopravnom okviru, ali mu izvan tog okvira nedostaje potpuna poslovna sposobnost (izvan navedenog okvira on je ograničeno poslovno sposoban, pod uvjetom da mu je između 7 i 17 godina).¹⁴³

U treću skupinu pripadaju potpuno poslovno nesposobne osobe. Potpuno poslovno nesposobne osobe jesu djeca koja još nisu navršila 7 godina života i punoljetne osobe koje se nalaze u stanju patološkog mentalnog poremećaja koji isključuje mogućnost slobodnog određenja volje (§ 104 BGB-a).¹⁴⁴ Nadalje, BGB propisuje da je očitovanje volje poslovno nesposobne osobe ništetno, tj. ono ne proizvodi pravne učinke (§ 105/1 BGB-a). Ništetnim se smatra i očitovanje volje koje je dano poslovno nesposobnoj osobi. Ono će se smatrati ništetnim tako dugo dok spomenuto očitovanje ne prihvati zakonski zastupnik poslovno nesposobne osobe (§ 131/1 BGB-a). Ništetno je i očitovanje volje koje je dano u stanju bez svijesti, odnosno u stanju privremenog mentalnog poremećaja (§ 105/2 BGB-a). Zanimljivo je da se prema osobi bez svijesti može valjano očitovati volja (može joj se uputiti izjava volje s pravnim učinkom).¹⁴⁵ Iz svega navedenog može se zaključiti da poslovno nesposobne osobe ne mogu same sudjelovati u pravnom prometu. Njih mora zastupati zakonski zastupnik koji će u konkretnim slučajevima nadomjestiti materijalnopravnu volju koju nisu sposobne same oblikovati. U ulozi zakonskih zastupnika djece u pravilu će se naći roditelji. Naime, roditeljska skrb obuhvaća i zastupanje djeteta, a roditelji će dijete u pravilu zastupati zajednički (§ 1629/1 BGB-a). Alternativa roditeljskom zastupanju jest zastupanje djece od strane skrbnika (§§ 1773, 1793 BGB-a).

Uspoređujući pravno uređenje poslovne sposobnosti fizičkih osoba u Njemačkoj i Hrvatskoj (s posebnim naglaskom na poslovnu sposobnost djece),

menute ovlasti (§ 113/2 BGB-a). Za razliku od toga, u § 112/1 BGB-a jasno se navodi da je zakonskom zastupniku potrebno i odobrenje obiteljskog suda kako bi maloljetnika ovlastio na samostalno vođenje obrta odnosno poduzeća. Odobrenje obiteljskog suda zastupniku je potrebno i za opoziv prethodno spomenute ovlasti (§ 112/2 BGB-a).

¹⁴³ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 221, u vezi s predavanjem H. Rüssmann (vidi bilj. 117).

¹⁴⁴ Mora biti riječ o mentalnom poremećaju koji nije privremene prirode. Ako je riječ o privremenom mentalnom poremećaju (npr. stanje pod utjecajem alkohola, opojnih sredstava itd.), onda takva osoba nije potpuno poslovno nesposobna već je privremeno poslovno nesposobna (Rüssmann, *op. cit.* u bilj. 117).

¹⁴⁵ Rüssmann, *op. cit.* u bilj. 117.

dolazimo do zaključka da su sličnosti minimalne. Naime, nakon odredbe § 2 BGB-a, iz koje se može zaključiti da se potpuna poslovna sposobnost u Njemačkoj stječe s navršених 18 godina života, sve sličnosti s hrvatskim pravnim uređenjem gotovo i da prestaju.¹⁴⁶ Najveće su razlike u odredbama kojima se uređuju skupine ograničeno poslovno sposobnih osoba i potpuno poslovno nesposobnih osoba.

Tako u Njemačkoj djeca koja su navršila 7 godina života *ex lege* stječu ograničenu poslovnu sposobnost, dok u Hrvatskoj to nije slučaj. U Hrvatskoj su djeca, u pravilu, do 18 godine potpuno poslovno nesposobna. Vjerojatnost da bi se djeca/maloljetnici mogli naći u položaju ograničeno poslovno sposobne osobe vrlo je mala (vidi bilj. 96). Iz navedenog se može vidjeti potpuno različito polazište njemačkog i hrvatskog zakonodavca. Dok njemački zakonodavac djeci/maloljetnicima priznaje ograničenu poslovnu sposobnost od 7 do 18 godine (to je razdoblje od 11 godina), hrvatski zakonodavac tu sposobnost djeci/maloljetnicima priznaje samo iznimno. Treba razmisliti zašto su tako znatne razlike u regulativi te zašto sve strane zemlje kojih smo se u radu dotaknuli priznaju djeci/maloljetnicima ograničenu poslovnu sposobnost *ex lege* u trenutku kada navršе određenu dob.¹⁴⁷ Rješenje njemačkog zakonodavca dobro je i zbog toga što je uspio, kroz odredbe § 106 – 113 BGB-a, jasno odrediti opseg te ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika. Opseg ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika ovisi o vrsti pravnog posla koji on želi sklopiti. Svaki od prethodno spomenutih članaka određuje koje vrste pravnih poslova maloljetnik može sklopiti samostalno, a koje samo uz pristanak zakonskog zastupnika.¹⁴⁸ Dakle,

¹⁴⁶ Doduše, i u ovom dijelu postoje razlike s obzirom na to da BGB ne sadržava odredbe kojima se izričito regulira potpuna poslovna sposobnost fizičkih osoba. Za razliku od toga, u Hrvatskoj su pitanja vezana uz poslovnu sposobnost fizičkih osoba i njezino stjecanje vrlo jasno uređena odredbama ZOO-a i ObZ-a (vidi poglavlje II. 2. 1.).

¹⁴⁷ Njemačka – 7 godina, Austrija – 7 odnosno 14 godina (koncept gradacije poslovne sposobnosti maloljetnika i starijih maloljetnika), Slovenija – 15 godina, Srbija – 14 godina te Bosna i Hercegovina – 14 godina.

¹⁴⁸ Vrsta pristanka koju zakonski zastupnik daje maloljetniku može samo prividno utjecati na njegov opseg ograničene poslovne sposobnosti. Tako, primjerice, ako zakonski zastupnik maloljetniku dadne ograničenu opću suglasnost (suglasnost za ograničeni krug pravnih poslova), onda će, iz perspektive druge ugovorne stranke, maloljetnik moći “samostalno” sklapati i te pravne poslove, osim pravnih poslova koji mu donose isključivo pravnu korist te pravno neutralnih poslova. Zato kažemo da je takav utjecaj prividan, jer je maloljetnik već prije sklapanja samog pravnog posla dobio suglasnost zakonskog zastupnika. Bez te suglasnosti (prethodnog pristanka), on sam ne bi mogao valjano sklopiti taj pravni posao.

svaki članak, u tom pitanju, utvrđuje pravilo i eventualno iznimke od pravila. U postupku određivanja opsega ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika važnu ulogu imala je i njemačka pravna teorija. Ona je tumačenjem pojedinih odredaba BGB-a (npr. teleološko tumačenje § 107 BGB-a) doprinijela utvrđivanju jasnog opsega ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika.

Poseban je naglasak na §§ 112, 113 BGB-a, koji reguliraju slučajeve proširene poslovne sposobnosti maloljetnika. U tim slučajevima maloljetniku se priznaje potpuna poslovna sposobnost u određenim pravnim područjima, dok mu se u preostalim pravnim područjima priznaje samo ograničena poslovna sposobnost. Uspoređujući navedene odredbe s relevantnim odredbama hrvatskog zakonodavstva, mogu se uočiti određene sličnosti, ali i razlike. Sličnost je u tome što je zaposleni maloljetnik ograničeno poslovno sposoban i prema njemačkim i prema hrvatskim propisima (§ 113 BGB-a; čl. 22/1 ZOR-a i čl. 259/2 ObZ-a). Ipak, razlika postoji zbog toga što je zaposleni maloljetnik, prema njemačkim propisima, prošireno poslovno sposoban. To znači da je on potpuno poslovno sposoban u radnopravnom okviru (§ 113/1 BGB-a)¹⁴⁹, dok mu izvan tog okvira nedostaje potpuna poslovna sposobnost. Izvan navedenog okvira on je ograničeno poslovno sposoban, pod uvjetom da ima između 7 i 17 godina. Prema hrvatskim propisima zaposleni je maloljetnik također potpuno poslovno sposoban u radnopravnom okviru (čl. 22/1 ZOR-a)¹⁵⁰ te je potpuno poslovno sposoban sklapati pravne poslove koji se tiču raspolaganja imovine koju je stekao radom (čl. 259/2 ObZ-a). Međutim, u svim ostalim pravnim područjima zaposleni je maloljetnik potpuno poslovno nesposoban. Upravo u tome leži razlika u odnosu na njemačke propise prema kojima je zaposleni maloljetnik, u pravnim područjima izvan radnopravnog okvira, ograničeno poslovno sposoban, a ne potpuno poslovno nesposoban, kao što je to slučaj u Hrvatskoj.

Na određene sličnosti u pravnom uređenju poslovne i parnične sposobnosti zaposlenog maloljetnika u Hrvatskoj i Njemačkoj upozorili smo u početnom dijelu rada (vidi poglavlje II. 2. 4, bilj. 34).

Razlika je i u tome što u hrvatskom zakonodavstvu ne postoji odredba slična § 112 BGB-a. To je i razumljivo ako uzmemo u obzir da, prema hrvatskim propi-

¹⁴⁹ Ima potpunu poslovnu sposobnost sklapati pravne poslove koji su povezani sa stupanjem u radni odnos ili napuštanjem radnog odnosa, tj. sposoban je poduzimati pravne poslove koji služe ostvarivanju prava, odnosno obavljanju dužnosti iz zasnovanog radnog odnosa.

¹⁵⁰ Potpuno je poslovno sposoban za sklapanje i raskidanje ugovora o radu te za poduzimanje svih pravnih radnji u vezi s ispunjenjem prava i obveza iz toga ugovora ili u vezi s tim ugovorom.

sima, maloljetnik nije ograničeno poslovno sposoban već, u pravilu, potpuno poslovno nesposoban. Primjereno tome, odredba o proširenju ograničene poslovne sposobnosti na potpunu poslovnu sposobnost u pogledu sklapanja poslova koji ulaze u okvir vođenja obrta odnosno poduzeća, ne bi imala previše smisla.

Naposljetku, treba napomenuti da bitne razlike postoje i u vezi s odredbama koje u Njemačkoj i Hrvatskoj reguliraju pitanja potpune poslovne nesposobnosti osoba. U Hrvatskoj dijete do 18 godine u pravilu nema materijalnopravno relevantnu volju, tj. potpuno je poslovno nesposobno (iznimke od navedenog pravila navedene su u poglavlju II. 2. 2.). Stoga bi pravne radnje koje bi to dijete poduzelo bile pravno nevaljane i kao takve ne bi proizvodile nikakve učinke. Za razliku od toga, u Njemačkoj djeca već sa 7 godina stječu ograničenu poslovnu sposobnost *ex lege* (§ 106 BGB-a), što znači da mogu samostalno (bez pristanka zakonskog zastupnika) sklapati jednostrano obvezujuće ugovore koji im donose isključivo pravnu korist te pravno neutralne poslove. Samo djeca mlađa od 7 godina nemaju ni ograničenu poslovnu sposobnost, tj. ona su potpuno poslovno nesposobna (§ 104 BGB-a). Ovdje treba ponovno naglasiti veliku razliku u regulativi zato što hrvatski zakonodavac sedamnaestogodišnjeg maloljetnika stavlja u isti pravni položaj u kojem se, prema njemačkom zakonodavstvu, nalazi šestogodišnje dijete. Upravo nas navedeni nerazmjer u poimanju poslovne sposobnosti maloljetnih osoba treba potaknuti na razmišljanje o uvođenju instituta ograničene poslovne sposobnosti za maloljetnike koji su navršili određenu dob. Na taj bismo način proširili postojeću kategoriju ograničeno poslovno sposobnih osoba, kojoj bi onda, osim punoljetnih osoba djelomice lišenih poslovne sposobnosti, po zakonu pripadali i maloljetnici određene dobi. To bi rješenje bilo primjerenije od postojećeg koncepta poslovne (ne)sposobnosti maloljetnika, koji trenutačno postoji u hrvatskom zakonodavstvu, a napustile su ga sve strane zemlje koje smo obuhvatili ovim radom (Austrija, Slovenija, Njemačka, pa čak i Srbija te Bosna i Hercegovina).

III.3.2. Parnična sposobnost djece

Parnična sposobnost jest sposobnost vođenja parnice te sposobnost poduzimanja ili prihvaćanja svih parničnih radnji, samostalno ili putem ugovornog (dobrovoljnog) zastupnika kojeg je stranka sama imenovala.¹⁵¹ Prema § 51/1 njemačkog Zakona o parničnom postupku (*Zivilprozessordnung*; dalje u

¹⁵¹ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 219.

tekstu: ZPO) parnična sposobnost odgovara poslovnoj sposobnosti građanskog prava, tako da je se može zvati i parnična poslovna sposobnost. Navedeni članak pokazuje na to da zakonodavac želi uskladiti propise o parničnoj sposobnosti s (nepostojećim) propisima BGB-a o poslovnoj sposobnosti (onaj tko je poslovno sposoban, treba biti i parnično sposoban).¹⁵² Ta se teza potvrđuje i u § 52 ZPO-a. Prema tom članku, parnično je sposoban svatko tko se može samostalno obvezati putem ugovora. Pri tome se uzima u obzir samo sposobnost ugovornog obvezivanja, ne i deliktna sposobnost odnosno sposobnost privređivanja ili raspolaganja. Budući da se putem ugovora mogu samostalno obvezivati samo osobe s potpunom poslovnom sposobnošću, onda su jedino te osobe potpuno parnično sposobne.¹⁵³

Samostalno se ugovorno obvezati znači ugovorno se obvezati bez pristanaka zakonskog zastupnika. Tako se ugovorno obvezati mogu samo potpuno poslovno sposobne osobe (osobe s navršених 18 godina života). Za razliku od njih, ograničeno poslovno sposobne osobe (maloljetnici u dobi od 7 do 17 godina) ne mogu na sebe preuzimati obveze samostalno. To mogu učiniti jedino uz pristanak svojeg zakonskog zastupnika, a dotada je ugovor kojim su se obvezali bez pravnog učinka (§ 108 BGB-a). Iz toga proizlazi da su maloljetnici u dobi od 7 do 17 godina, generalno gledajući, parnično nesposobni.¹⁵⁴ Dakle, ograničeno poslovno sposobne osobe (maloljetnici) ne mogu se samostalno ugovorno obvezati te su zbog toga parnično nesposobne, a činjenica da pojedini pravni posao može biti valjan sukladno §§ 107, 110 BGB-a, nije u suprotnosti s prethodno postavljenom tezom.^{155, 156}

¹⁵² *Ibid.*, str. 219.

¹⁵³ *Ibid.*, str. 219; tako i Wieczorek, B.; Schütze, R. A., *Zivilprozeßordnung und Nebengesetze*, 3. Auflage, Walter de Gruyter – Berlin – New York, str. 1265.

¹⁵⁴ Iznimka od tog pravila odnosi se na maloljetnike koji imaju proširenu poslovnu sposobnost (§§ 112, 113 BGB-a). O navedenoj iznimci više u sljedećem dijelu rada.

¹⁵⁵ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 219; tako i Wieczorek, Schütze, *op. cit.* u bilj. 153, str. 1270.

¹⁵⁶ Iz § 107 BGB-a proizlazi da maloljetnik može samostalno sklopiti jednostrano obvezujući ugovor koji mu donosi isključivo pravnu korist (npr. ugovor o darovanju; vidi bilj. 121). Međutim, maloljetnik takvim ugovorom na sebe nije preuzeo nikakvu obvezu, tj. nije se ugovorno obvezao.

Odredbama § 110 BGB-a zakonodavac želi prikazati situaciju u kojoj maloljetnik može sklopiti valjani dvostrano obvezujući ugovor, ali pod uvjetom da obveza definirana ugovorom može biti realizirana sredstvima koja mu je u tu svrhu ustupio zakonski zastupnik odnosno treća osoba, a zakonski je zastupnik s time bio suglasan. To znači da se maloljetnik ugovorno obvezao, ali uz konkludentnu suglasnost svojeg zakonskog zastupnika. Sam ustup sredstava od strane zakonskog zastupnika

Osim potpuno parnično sposobnih osoba, njemačko zakonodavstvo poznaje i ograničeno parnično sposobne osobe. To su osobe čija se parnična sposobnost odnosi na pojedinu parnicu ili grupu pojedinih parnica.¹⁵⁷

Ograničenu parničnu sposobnost imaju, među ostalima, maloljetnici kojima je poslovna sposobnost proširena (§§ 112, 113 BGB-a).¹⁵⁸ U tim slučajevima maloljetnicima se priznaje potpuna poslovna sposobnost u zakonom određenim pravnim područjima, dok im se u preostalim pravnim područjima priznaje samo ograničena poslovna sposobnost. U pravnim područjima u kojima je takav maloljetnik potpuno poslovno sposoban, on ima i potpunu parničnu sposobnost. Tako, primjerice, u parnicama koje bi proizašle iz pravnih poslova koji ulaze u okvir vođenja obrta ili poduzeća (komercijalne poslovne djelatnosti; § 112 BGB-a), maloljetnik bi imao potpunu parničnu sposobnost.¹⁵⁹ To znači da bi maloljetnik u tim parnicama imao sposobnost poduzimanja i primanja parničnih radnji (§ 54 ZPO-a). Međutim, u parnicama koje bi se vodile zbog nekih drugih pravnih poslova (pravnih poslova koji prelaze prethodno navedeni pravni okvir), taj bi maloljetnik bio potpuno parnično nesposoban.¹⁶⁰

Sljedeći primjer ograničene parnične sposobnosti maloljetnika kojem je poslovna sposobnost proširena temelji se na § 113 BGB-a. Zaposleni maloljetnik ima potpunu poslovnu sposobnost poduzimati pravne poslove koji su povezani sa stupanjem u radni odnos ili napuštanjem radnog odnosa, tj. sposoban je poduzimati pravne poslove koji služe ostvarivanju prava odnosno obavljanju dužnosti iz takvog radnog odnosa. U parnicama koje bi proizašle iz navedenih pravnih poslova, zaposleni bi maloljetnik bio potpuno parnično sposoban.¹⁶¹

predstavlja njegovu konkludentnu suglasnost (konkludentni prethodni pristanak), što znači da se maloljetnik nije samostalno ugovorno obvezao.

Sve navedeno govori u korist prethodno postavljenoj tezi da se samostalno ugovorno obvezati mogu samo potpuno poslovno sposobne osobe, iz čega pak proizlazi da su samo takve osobe potpuno parnično sposobne.

¹⁵⁷ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 221.

¹⁵⁸ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 221; tako i Wieczorek, Schütze, *op. cit.* u bilj. 153, str. 1266.

¹⁵⁹ Tome je razlog njegova potpuna poslovna sposobnost za poduzimanje svih pravnih poslova koji ulaze u okvir vođenja spomenutog obrta odnosno poduzeća (sposobnost samostalnog ugovornog obvezivanja).

¹⁶⁰ Tome je razlog njegova ograničena poslovna sposobnost (nesposobnost samostalnog ugovornog obvezivanja) u pravnim poslovima koji prelaze okvir vođenja obrta odnosno pouzeca.

¹⁶¹ Tome je razlog njegova potpuna poslovna sposobnost za poduzimanje svih pravnih poslova koji ulaze u radnopravni okvir (sposobnost samostalnog ugovornog obvezivanja).

Dakle, zaposleni bi maloljetnik u tim parnicama imao sposobnost poduzimanja i primanja parničnih radnji (§ 54 ZPO-a). Međutim, u parnicama koje bi se vodile zbog nekih drugih pravnih poslova (pravnih poslova koji ne ulaze u radnopravni okvir), taj bi maloljetnik bio potpuno parnično nesposoban.¹⁶²

Ograničenu parničnu sposobnost imaju i ograničeno poslovno sposobne osobe u pogledu bračnih stvari. Takav zaključak temelji se na § 125 njemačkog Obiteljskog zakona (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*; dalje u tekstu: FamFG), koji propisuje da je u predmetima vezanim uz brak ograničeno poslovno sposobni supružnik parnično sposoban.¹⁶³ Nadalje, iz FamFG-a proizlazi da je, u parnici osporavanja očinstva, ograničeno poslovno sposobna osoba s pravom osporavanja ujedno i ograničeno parnično sposobna. Tako § 9/3 FamFG-a propisuje da su parnično sposobne one osobe koje su prema građanskom pravu ograničeno poslovno sposobne ako su navršile 14 godina te postupkom koji se tiče njihove osobe (statusa) žele ostvariti pravo koje im je zajamčeno građanskim pravom.¹⁶⁴

Na kraju, ograničenu parničnu sposobnost imaju i parnično nesposobne osobe, ali samo u postupcima koji se vode u vezi s njihovom parničnom sposobnosti. Dakle, parnično nesposobna osoba u postupku koji se vodi u vezi s njezinom parničnom sposobnosti, parnično je sposobna. Ona je parnično sposobna podnijeti/primiti tužbu kojom se takav postupak pokreće, sposobna je uložiti žalbu ili neki drugi pravni lijek, odreći se prava na njihovo ulaganje te je sposobna dati parničnu punomoć jer ona sama vodi taj postupak, a ne njezin zakonski zastupnik. Međutim, takva osoba nije sposobna za raspravu u samom predmetu.¹⁶⁵

III.3.3. Parnična nesposobnost djece

Prethodno je spomenuto kako u njemačkom zakonodavstvu parnična sposobnost odgovara poslovnoj sposobnosti građanskog prava. Isto bi se moglo reći za parničnu i poslovnu nesposobnost. Naime, potpuno poslovno nesposobne osobe ujedno su i potpuno parnično nesposobne. Dakle, djeca koja još nisu navršila 7 godina života i punoljetne osobe koje se nalaze u stanju trajnog mentalnog poremećaja potpuno su poslovno i parnično nesposobne (§ 104

¹⁶² Tome je razlog njegova ograničena poslovna sposobnost (nesposobnost samostalnog ugovornog obvezivanja) u pravnim poslovima koji prelaze radnopravni okvir.

¹⁶³ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 221.

¹⁶⁴ *Ibid.*, str. 221.

¹⁶⁵ *Ibid.*, str. 221 i 223.

BGB-a u vezi s § 52 ZPO-a).¹⁶⁶ Specifična je situacija u vezi s punoljetnim osobama koje su u stanju privremenog mentalnog poremećaja (npr. stanje pod utjecajem alkohola, opojnih sredstava itd.). Takve su osobe: a) privremeno poslovno nesposobne, što znači da njihovo očitovanje volje u takvom stanju ne bi proizvelo pravne učinke, b) privremeno parnično nesposobne, što znači da su privremeno nesposobne poduzimati parnične radnje; zatim su privremeno nesposobne primati usmene izjave volje, ali ne i pisane izjave volje.¹⁶⁷

U kategoriju parnično nesposobnih osoba ulaze i maloljetnici u dobi od 7 do 17 godina života. Naime, izuzmu li se slučajevi stvarno ograničene parnične sposobnosti (vidi poglavlje III. 3. 2.), navedeni maloljetnici načelno su parnično nesposobni. Činjenica da spomenuti maloljetnici mogu sklopiti valjani dvostrano obvezujući ugovor uz pristanak zakonskog zastupnika ne znači da bi oni bili parnično sposobni u parnici koja bi u vezi s tim ugovorom bila pokrenuta (parnična sposobnost ne nastaje na temelju pristanka zakonskog zastupnika).^{168, 169} Tome u prilog govore i tumačenja §§ 107, 110. BGB-a (vidi bilj. 156).

Ako su prethodno navedene osobe stranke u parničnom postupku, one nemaju sposobnost poduzimanja i primanja parničnih radnji. U njihovo ime i za njihov račun mora djelovati zakonski zastupnik (§ 53 ZPO-a). Parnične radnje koje je poduzela parnično nesposobna stranka nisu pravno učinkovite i angažirani pravosudni organ (sud) ne smije ih prihvatiti.¹⁷⁰ Međutim, ako bi parnično nesposobna stranka (bez obzira na to je li ona potpuno poslovno nesposobna ili je ograničeno poslovno sposobna) poduzela određene parnične radnje, one bi mogle postati pravno valjane (proizvoditi pravne učinke) putem odobrenja koje može dati zakonski zastupnik ili sama stranka koja je postala parnično sposobna.¹⁷¹ Iz navedenog proizlazi da njemačko procesno pravo dopušta poduzimanje “šepavih” parničnih radnji.¹⁷²

¹⁶⁶ *Ibid.*, str. 220; tako i Wieczorek, Schütze, *op. cit.* u bilj. 153, str. 1269.

¹⁶⁷ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 220; tako i Wieczorek, Schütze, *op. cit.* u bilj. 153, str. 1269 i 1270.

¹⁶⁸ Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 220; tako i Wieczorek, Schütze, *op. cit.* u bilj. 153, str. 1270.

¹⁶⁹ To se ne odnosi na maloljetnike iz §§ 112, 113 BGB-a koji imaju proširenu poslovnu sposobnost te ograničenu parničnu sposobnost.

¹⁷⁰ Dakle, parnična sposobnost jest pretpostavka koja mora biti ispunjena kako bi poduzeta parnična radnja proizvela pravne učinke. Pravilo je da parnična sposobnost mora postojati u trenutku poduzimanja parničnih radnji te mora trajati u vrijeme cijele parnice (Rosenberg, *op. cit.* u bilj. 34, str. 221 i 222).

¹⁷¹ To je iznimka od pravila navedenog u prethodnoj bilješci (*ibid.*, str. 222).

¹⁷² Za razliku od njemačkog, hrvatsko procesno pravo ne poznaje “šepave” parnične radnje, tj. parnične radnje koje bi proizvele pravne učinke samo ako bi ih odobrio

Što se tiče zastupanja djece kao parnično nesposobnih stranaka u postupku, u ulozi njihovih zakonskih zastupnika u pravilu će se naći njihovi roditelji. Roditelji u načelu imaju pravo zajednički zastupati dijete s obzirom na to da roditeljska skrb koja im pripada obuhvaća i zastupanje djeteta (§ 1629/1 BGB-a).¹⁷³ Time je zakonodavac htio postići da roditelji odgovorno, prema zajedničkom dogovoru i u najboljem interesu djeteta ostvaruju roditeljsku skrb, sastavni dio koje je i zastupanje djeteta (§ 1627 BGB-a).

Ipak, iznimke od navedenog pravila postoje, što znači da je zastupanje djeteta od strane samo jednog roditelja moguće i zakonom je propisano. Tako će samo jedan roditelj zastupati dijete ako samo njemu pripada roditeljska skrb. Primjerice, ako je jedan od roditelja umro (§ 1677 BGB-a), ako je jedan od roditelja lišen roditeljske skrbi (§ 1680 BGB-a), ako je roditeljska skrb jednog od roditelja u mirovanju (§§ 1673 – 1675 BGB-a) te ako je obiteljski sud nakon razvoda ili poništaja braka, odnosno za vrijeme razdvojenog života roditelja prenio roditeljsku skrb na samo jednog roditelja (§§ 1671, 1672 BGB-a), onda će pravo zastupanja djeteta pripadati samo jednom roditelju.¹⁷⁴ Također, ako se roditelji ne mogu sporazumjeti u vezi s određenim pitanjima koja su od velike važnosti za dijete, onda obiteljski sud može, na zahtjev jednog od roditelja, prenijeti pravo odlučivanja o tim pitanjima na samo jednog roditelja. Upravo će taj roditelj, u postupku koji eventualno bude pokrenut zbog prethodno spomenutih pitanja, jedini imati pravo zastupanja djeteta (§ 1629/1 u vezi s § 1628 BGB-a). Zadnji primjer pojedinačnog zastupanja djeteta jest kada jedan roditelj ovlasti drugoga (izrijeком ili prešutno) za samostalno zastupanje djeteta u određenom pravnom postupku.¹⁷⁵

Obiteljski sud može, u slučaju da je interes djeteta u suprotnosti s interesom roditelja, oduzeti roditeljima pravo na zastupanje djeteta, i to za točno

zakonski zastupnik parnično nesposobne osobe koja ih je i poduzela (poslovna nesposobnost = parnična nesposobnost).

U hrvatskoj procesnoj doktrini jedinstveno je stajalište da niti ograničeno poslovno sposobna osoba ne bi imala pravo na poduzimanje takvih "šepavih" parničnih radnji. To bi bilo protivno procesnoj ekonomiji i temeljnim načelima procesne ravnopravnosti i poštenog suđenja (ograničena poslovna nesposobnost = parnična nesposobnost u postupcima koji se tiču pravnih odnosa u kojima ograničeno poslovno sposobna osoba nije ovlaštena samostalno disponirati).

¹⁷³ Pravilo je da parnične radnje u ime i za račun djeteta mogu poduzeti samo oba roditelja zajednički (Wieczorek, Schütze, *op. cit.* u bilj. 153, str. 1242).

¹⁷⁴ Wieczorek, Schütze, *op. cit.* u bilj. 153, str. 1242 i 1243.

¹⁷⁵ *Ibid.*, str. 1243.

određeni pravni posao ili za određeni krug pravnih poslova (§ 1629/2 u vezi s § 1796 BGB-a). U takvim će slučajevima skrbnik zastupati dijete (§§ 1773, 1793 BGB-a). Iz navedenog proizlazi da se zastupanje djece od strane skrbnika javlja kao alternativa roditeljskom zastupanju. To potvrđuje i činjenica da skrbnici također zastupaju djecu koja se ne nalaze pod roditeljskom skrbi (§§ 1773, 1793 BGB-a).¹⁷⁶

IV. Zaključak

Budući da je poslovna sposobnost svojstvo da se svjesnim očitovanjima svoje volje proizvode pravni učinci, odnosno da se raspolože svojim pravima i obvezama, onda je posve razumljivo da se takve raspoložbe ne mogu u jednakoj mjeri dopustiti svakoj fizičkoj osobi. Na to nas upozoravaju cijenjeni autori građanskog prava, koji ujedno ističu da pravo mora voditi računa o razlici koja postoji među ljudima s obzirom na čisto fiziološki moment, kao što je dob. Primjereno tome, oni naglašavaju da se voljne dispozicije djeteta i odraslog čovjeka ne mogu jednako tretirati i jednako uvažavati u pravu. Upravo se zbog toga ističe važnost instituta stupnjevanja poslovne sposobnosti fizičkih osoba, koji ima osnovnu funkciju u zaštiti fizičkih osoba kao pravnih subjekata. Zaštita se ostvaruje na taj način da se kod nekih fizičkih osoba očitovanje volje usmjereno na stjecanje prava i obveza priznaje u potpunosti, dok se kod drugih učinak takvog očitovanja ograničava, a kod trećih se pak očitovanje volje uopće pravno ne priznaje.

S izloženim postavkama instituta stupnjevanja poslovne sposobnosti fizičkih osoba svi su načelno suglasni. Međutim, postoji jedan novi moment, za koji se pokazalo potrebnim uvažiti ga. Smatramo da u postojeći sustav stupnjevanja poslovne sposobnosti fizičkih osoba treba ugraditi kategoriju ograničene poslovne sposobnosti maloljetnih osoba. Takvu bi ograničenu poslovnu sposobnost maloljetnici stjecali *ex lege* u trenutku navršavanja određene dobi. Naime, u postojećem pravnom uređenju kao da nedostaje prijelazno razdoblje između potpune poslovne nesposobnosti maloljetnika i potpune poslovne sposobnosti osobe koja je navršila 18 godina života. U jednom danu maloljetnik prelazi put od potpune poslovne nesposobnosti do potpune poslovne sposobnosti. Bolje bi rješenje bilo, i pravno i životno, kada bi postojalo razdoblje u životu maloljetnika u kojem bi on imao ograničenu poslovnu sposobnost koju bi stjecao *ex*

¹⁷⁶ *Ibid.*, str. 1245 i 1246.

lege. Naime, ne može se ignorirati životna realnost i činjenica da maloljetnici od 14 do 17 godina svakodnevno sklapaju određene pravne poslove (npr. kupnja kino karte, karte za koncert ili utakmicu, tramvajske/autobusne karte ili pokaza, kupnja obroka u restoranu brze hrane, kupnja mobitela, SIM kartica, *prepaid* bonova, nosača zvuka, video igrice, raznih aplikacija za kompjutore, bilježnica i drugih školskih pomagala, posuđivanje filmova, iznajmljivanje sportske opreme, najam sportskog terena, korištenje usluga taksija, frizera itd.). Priznavanjem ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika stvorila bi se pravna podloga da se prethodno navedeni pravni poslovi, koje maloljetnici već sada sklapaju u svakodnevnom životu, od sada sklapaju ne samo sa životnim već i s pravnim učincima. Ti bi poslovi onda bili valjani i pravno gledano, što bi svakako doprinijelo usklađivanju pravnih normi i životne realnosti.

Da bi se navedena reforma mogla kvalitetno provesti, zakonodavac bi trebao u postupku formiranja pravnih normi kojima bi se uredio institut ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika, posebno obratiti pozornost na tri točke.

Prvo, zakonodavac bi trebao utvrditi s kojom bi dobi maloljetnici, *ex lege* stjecali ograničenu poslovnu sposobnost. U zemljama regije, ograničenu poslovnu sposobnost maloljetnik stječe s navršenih 14 godina (Federacija Bosne i Hercegovine, Srbija) odnosno s navršenih 15 godina života (Slovenija). U Austriji i Njemačkoj, ograničena se poslovna sposobnost stječe već s navršenih 7 godina života. U Hrvatskoj bi se mogao predložiti jedan od sljedeća dva modela za određivanje dobi najpogodnije za *ex lege* stjecanje ograničene poslovne sposobnosti. Prema prvom modelu, u Hrvatskoj bi se ograničena poslovna sposobnost mogla stjecati *ex lege* s navršenih 15 godina života. Tom prijedlogu u prilog ide činjenica da naš zakonodavac, prema već postojećim propisima, petnaestogodišnjem maloljetniku koji je uz pristanak zakonskog zastupnika sklopio ugovor o radu, priznaje ograničenu poslovnu sposobnost. Takav bi maloljetnik bio ovlašten sklopiti, izmijeniti ili raskinuti ugovor o radu te mogao bi poduzimati sve pravne radnje u vezi s ispunjenjem prava i obveza iz toga ugovora ili u vezi s tim ugovorom o radu (čl. 22/1 ZOR-a). Prema ObZ-u, navedeni bi maloljetnik bio ovlašten i upravljati imovinom koju je stekao radom nakon navršene 15 godine života (čl. 259/2 ObZ-a).¹⁷⁷ Navedene bismo odredbe mogli tumačiti na taj način da naš zakonodavac, prema već postojećim propisima, priznaje petnaestogodišnjem maloljetniku određenu psiho-fizičku

¹⁷⁷ Treba spomenuti da ObZ i u čl. 203. propisuje da štićenik koji je navršio 15 godina ima pravo izjaviti žalbu na odluku o imenovanju odnosno razrješenju skrbnika, kao i na odluke u kojima se odlučuje o njegovim pravima i dobrobiti.

zrelost i određenu sposobnost razumijevanja. Upravo bi se na tim osnovama mogli temeljiti zahtjevi za priznavanje ograničene poslovne sposobnosti navedenih maloljetnika. Još jedna pogodnost izloženog rješenja jest ta što bi takvim rješenjem zahvati u postojeće odredbe ObZ-a bili minimalni. Tako bi, primjerice, 16 godina i dalje bila minimalna dob za prijevremeno stjecanje potpune poslovne sposobnosti sklapanjem braka ili odlukom suda u izvanparničnom postupku (čl. 120/1 u vezi s čl. 26/2, čl. 120/3, 4 ObZ-a). Prema drugom modelu, ograničena bi se poslovna sposobnost mogla *ex lege* stjecati s navršених 14 godina života. U tom bi se slučaju stjecanje ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika podudaralo sa stjecanjem deliktne sposobnosti maloljetnika (čl. 1051/3 ZOO-a), odnosno s činjenicom da je maloljetnik u dobi od 14 godina kazneno i prekršajno odgovoran (čl. 10., čl. 89/9, 10 Kaznenog zakona¹⁷⁸ i čl. 9., čl. 64. Prekršajnog zakona¹⁷⁹). Dakle, ako maloljetnik s navršених 14 godina stječe sposobnost odgovaranja za svoje protupravne radnje (deliktна sposobnost) te sposobnost odgovaranja za kazneno djelo odnosno za prekršaj koji je počinio (kaznena odnosno prekršajna odgovornost), postavlja se pitanje zašto mu onda zakonodavac ne bi priznao sposobnost samostalnog sklapanja određenih pravnih poslova (ograničenu poslovnu sposobnost)? Upravo u tome leži *ratio* navedenog prijedloga. Njegova bi pogodnost bila i usklađenost s postojećim odredbama ZOO-a koje se tiču deliktne sposobnosti te s postojećim odredbama KZ-a i PZ-a koje se tiču kaznene odnosno prekršajne odgovornosti maloljetnika. Za koji god da se model zakonodavac odluči, važno je da za takvo rješenje postoji čvrsto pravno uporište te da se pri njegovu donošenju vodilo računa o postojećim pozitivnim propisima.

Drugo, zakonodavac bi trebao jasno i precizno utvrditi opseg ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika, tj. odrediti koje bi pravne poslove takvi maloljetnici mogli samostalno sklapati, a koje ne. Pri određivanju opsega ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika koji su navršili potrebnu dob (14 odnosno 15 godina), zakonodavac bi trebao biti vrlo pažljiv. Ni pod koju se cijenu ne bi smjela izgubiti jasna granica između ograničene poslovne sposobnosti spomenutih maloljetnika i potpune poslovne sposobnosti punoljetnih osoba, odnosno potpune poslovne nesposobnosti maloljetnika koji nisu navršili potrebnu dob (mlađih od 14 odnosno 15 godina). Imajući to u vidu,

¹⁷⁸ Kazneni zakon (Narodne novine, br. 110/1997, 27/1998, 50/2000, 129/2000, 51/2001, 111/2003, 190/2003, 105/2004, 84/2005, 71/2006, 110/2007, 152/2008; dalje u tekstu: KZ).

¹⁷⁹ Prekršajni zakon (Narodne novine, br. 107/2007; dalje u tekstu: PZ).

zakonodavac bi trebao utvrditi kriterije za određivanje opsega ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika koji su navršili potrebnu dob. Tako bi jedan od kriterija mogao biti da se maloljetnicima koji su navršili potrebnu dob treba priznati pravo da mogu samostalno sklapati pravne poslove koji se odnose na pitanja svakodnevnog života, a male su važnosti, odnosno male vrijednosti. Na taj bi se način maloljetnicima koji su navršili potrebnu dob omogućilo sklapanje čitavog niza pravnih poslova koje oni u svakodnevnom životu ionako već sklapaju (riječ je o pravnim poslovima koji nemaju bitan utjecaj na život maloljetnika). Pri tome se misli na čitav niz kupoprodajnih ugovora, ugovora o najmu te ugovora o djelu koje smo prethodno naveli u radu.¹⁸⁰ Nadalje, drugi kriterij za određivanje opsega ograničene poslovne sposobnosti maloljetnika koji su navršili potrebnu dob mogao bi biti da se tim maloljetnicima treba omogućiti samostalno sklapati jednostrano obvezujuće pravne poslove koji im donose isključivo pravnu korist. Bila bi riječ zapravo o ugovorima koji, osim pravne koristi, maloljetnicima ne bi donosili nikakve pravne obveze (npr. ugovor o darovanju u kojem bi maloljetnik bio obdarenik).¹⁸¹ Sve prethodno

¹⁸⁰ Naravno, izloženi kriterij za određivanje opsega ograničene poslovne sposobnosti spomenutih maloljetnika ne rješava baš sva potencijalno dvojbeno pitanja, već ostavlja prostora za tumačenje. Tako bi se moglo postaviti pitanje bi li spomenuti maloljetnici, na temelju ograničene poslovne sposobnosti koja bi im se u budućnosti eventualno priznavala *ex lege*, mogli samostalno ići liječniku i samostalno davati pristanak na određen dijagnostički odnosno terapijski zahvat. Stoga je prvo pitanje potpadaju li uopće odlasci liječniku, kao pružatelju zdravstvene usluge, pod pojam pravnih poslova koji se odnose na pitanja svakodnevnog života. Kada bismo odlaske liječniku svrstali u navedenu kategoriju pravnih poslova, drugo bi pitanje bilo bi li se moglo tumačiti da su to pravni poslovi manje važnosti. Naime, odlazak liječniku zbog npr. prehlade, uobičajene viroze, podizanja ispričnice, uklanjanja karijesa ili obavljanja sistematskog pregleda, mogli bismo podvesti pod pravne poslove koji se odnose na pitanja svakodnevnog života i iz tog razloga maloljetniku koji je navršio potrebnu dob dopustiti da ih obavlja samostalno. Međutim, za bilo kakav dijagnostički ili terapijski zahvat ozbiljnije prirode (na temelju kojeg bi mogla nastati trajna posljedica) spomenutom bi maloljetniku bila potrebna suglasnost zakonskog zastupnika. Prihvatanjem u radu predloženog kriterija, modificiralo bi se postojeće rješenje Zakona o zaštiti prava pacijenata (Narodne novine, br. 169/2004, 37/2008). Navedeni zakon u čl. 17. propisuje da za maloljetnog odnosno poslovno nesposobnog pacijenta suglasnost za poduzimanje dijagnostičkog ili terapijskog zahvata (osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije) potpisuje njegov zakonski zastupnik odnosno skrbnik. Dakle, predloženim bi se rješenjem propisala još jedna iznimka od prethodno navedenog pravila. Za takva i druga dvojbeno pitanja koja bi se mogla pojaviti vjerujemo da bi pravna praksa u suradnji s pravnom teorijom uspjela pronaći odgovarajuća rješenja.

¹⁸¹ I u vezi s tim kriterijem postoje određene dvojbe. Postavlja se pitanje što ako je u sam ugovor o darovanju ugrađena odredba o nametu ili je darovanje uvjetovano

navedene pravne poslove, maloljetnici koji su navršili potrebnu dob mogli bi sklapati pod uvjetom da nije drukčije propisano zakonom. Takvim ograničenjem zakonodavac ostavlja mogućnost da se propiše iznimka od pravila ako se za time ukaže potreba.

Sve ostale pravne poslove (pravne poslove koji su izvan prethodno izloženog okvira) ograničeno poslovno sposoban maloljetnik ne bi mogao sklapati samostalno, već samo uz odobrenje zakonskog zastupnika. Kada bi maloljetnik takve pravne poslove ipak sklopio bez odobrenja zakonskog zastupnika, takvi bi pravni poslovi trebali biti ništetni. Autor predlaže ništetnost kao sankciju jer smatra da poboynost takvih pravnih poslova ne bi bila dostatna sankcija.¹⁸² Osim toga, na taj bi se način u punoj mjeri ostvarivala temeljna funkcija instituta stupnjevanja poslovne sposobnosti fizičkih osoba, a to je njihova zaštita kao pravnih subjekata. Ipak, u slučaju da maloljetnik sklopi takav pravni posao bez odobrenja svojeg zakonskog zastupnika, trebalo bi razmisliti o mogućnosti njihove konvalidacije ako se pokaže da bi ti pravni poslovi bili korisni za maloljetnika.

nekom drugom pravnom obvezom. Načelno, takav ugovor o darovanju ograničeno poslovno sposoban maloljetnik ne bi mogao sklopiti samostalno, već uz dopuštenje zakonskog zastupnika. Međutim, što ako bi ugovoreni namet odnosno ugovorena obveza također bili u korist maloljetnika (npr. djed se ugovorom o darovanju obvezao da će unuku darovati 10.000 kuna pod uvjetom da unuk nastavi sa školovanjem)? U takvim i sličnim slučajevima, u kojima je nedvojbeno pravna korist za maloljetnika, možda bi mu se iznimno trebalo dopustiti da samostalno sklopi i takav ugovor.

Za konkretan primjer jednostrano obvezujućeg pravnog posla koji maloljetniku donosi isključivo pravnu korist vidi bilj. 121.

¹⁸² Navedena bi sankcija doprinijela boljem razlikovanju ograničeno poslovno sposobnih maloljetnika (kao osoba koje još nemaju potpunu poslovnu sposobnost, ali im je dopušteno poduzimati neke pravne poslove) i osoba djelomice lišenih poslovne sposobnosti (kao osoba koje su već stekle potpunu poslovnu sposobnost, ali im je ona ograničena odlukom o djelomičnom lišenju poslovne sposobnosti). Naime, kada bi osobe djelomice lišene poslovne sposobnosti sklopile neki pravni posao koji ne mogu samostalno sklopiti jer su u tom dijelu lišene poslovne sposobnosti, taj bi pravni posao bio pobojan, s time da bi se mogao osnažiti naknadnim odobrenjem njihova zakonskog zastupnika.

Treba istaknuti da su, prema postojećim propisima, pravni poslovi koje ograničeno poslovno sposobna osoba (1. osoba koja još nema potpunu poslovnu sposobnost, ali joj je dopušteno poduzimati neke pravne poslove, 2. osoba koja je već stekla potpunu poslovnu sposobnost, ali joj je ista ograničena odlukom o djelomičnom lišenju) sklopi bez odobrenja zakonskog zastupnika pobojni, s time da mogu biti osnaženi naknadnim odobrenjem zakonskog zastupnika (čl. 276/2, 3 ZOO-a).

Prema predloženom uređenju, razlika između ograničeno poslovno sposobnih maloljetnika koji su navršili potrebnu dob (14 odnosno 15 godina) i potpuno poslovno sposobnih osoba (punoljetne osobe, osobe koje su stekle potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti), bila bi u tome što bi posljednji mogli samostalno, tj. bez zakonskog zastupnika, sklapati sve pravne poslove (kao što to mogu i prema sadašnjem uređenju). Za razliku od njih, spomenuti bi maloljetnici bili potpuno poslovno sposobni samostalno sklapati pravne poslove koji se tiču pitanja svakodnevnog života, a istodobno su male važnosti, odnosno male vrijednosti, te jednostrano obvezujuće pravne poslove koji bi im donosili isključivo pravnu korist. Izvan tog okvira spomenuti bi maloljetnici bili potpuno poslovno nesposobni, što znači da bi svi ostali pravni poslovi koje bi oni sklopili bez odobrenja zakonskog zastupnika bili ništetni.

Prema predloženom bi uređenju razlika između ograničeno poslovno sposobnih maloljetnika koji su navršili potrebnu dob (14 odnosno 15 godina) i potpuno poslovno nesposobnih maloljetnika koji nisu navršili potrebnu dob (mlađih od 14 odnosno 15 godina) bila u tome što posljednji ne bi mogli samostalno sklapati nikakve pravne poslove. Maloljetnici koji nisu navršili potrebnu dob bili bi materijalnoopravno potpuno poslovno nesposobni, pa bi i pravne radnje koje bi poduzimali bile bez ikakvih pravnih učinaka. Zbog toga bi takve maloljetnike zastupali zakonski zastupnici te bi oni nadomještali njihovu materijalnoopravnu volju. Ipak, trebalo bi razmisliti o primjeni zakonskog rješenja sličnog odredbi austrijskog prava sadržanoj u § 151/3 ABGB-a. Prema tom članku, ako maloljetno dijete koje je potpuno poslovno nesposobno zaključi pravni posao kakav obično sklapaju djeca te dobi, a odnosi se na neznatna pitanja svakodnevnog života, onda će taj pravni posao, s ispunjenjem obveza koje se odnose na dijete, naknadno postati pravno valjan. U Hrvatskoj bi se navedeno rješenje moglo primijeniti na vrlo sličan način. Tako kad bi maloljetnik koji nije navršio određenu dob sklopio pravni posao kakav obično sklapaju maloljetnici te dobi, a odnosi se na neznatna pitanja svakodnevnog života, takav bi pravni posao bio ništetan, ali bi mogao naknadno konvalidirati, s ispunjenjem obveza koje se odnose na maloljetnika. Na taj bi način omogućili da pravne poslove najmanje važnosti, poput kupnje peciva, sladoleda ili osvježavajućeg pića, mogu valjano sklopiti i maloljetnici koji još nisu stekli ograničenu poslovnu sposobnost (mlađi od 14 odnosno 15 godina). Takvo bi pravno uređenje bilo više u korak sa životnom realnošću.

Treće, zakonodavac bi trebao obratiti posebnu pozornost na pitanje kako bi ta ograničena poslovna sposobnost, koju bi maloljetnik stekao *ex lege* s navršenih

14 odnosno 15 godina, mogla utjecati na njegovu parničnu sposobnost. Pitanje parnične sposobnosti spomenutih ograničeno poslovno sposobnih maloljetnika zakonodavcu ne bi trebalo zadavati previše muke zato što bi se mogla na odgovarajući način primjenjivati već postojeća pravila ZPP-a. Naime, primjenom čl. 79/3 ZPP-a dolazimo do zaključka da bi spomenuti maloljetnici bili parnično sposobni u granicama svoje poslovne sposobnosti. Stoga treba smatrati da bi oni bili potpuno parnično sposobni u parnicama u vezi s pravnim poslovima koje bi bili ovlašteni samostalno sklopiti (u parnicama u vezi s pravnim poslovima koji se tiču pitanja svakodnevnog života, a istodobno su male važnosti, odnosno male vrijednosti, te u parnicama u vezi s jednostrano obvezujućim pravnim poslovima koji bi tim maloljetnicima donosili isključivo pravnu korist). Za razliku od toga, u parnicama koje bi proizašle iz ostalih pravnih poslova (pravnih poslova koje ti maloljetnici ne bi bili ovlašteni samostalno sklopiti), oni uopće ne bi imali parničku sposobnost. U tim bi ih parnicama zastupali njihovi zakonski zastupnici koji bi u njihovo ime i za njihov račun poduzimali sve parnične radnje te bi tako supstituirali nedostatak njihove procesnopravno relevantne volje (sukladno čl. 80. – 81. ZPP-a). Treba naglasiti da spomenuti maloljetnici ne bi imali pravo ni na poduzimanje “šepavih” parničnih radnji, tj. parničnih radnji koje bi proizvodile pravne učinke samo ako bi ih odobrio njihov zakonski zastupnik.

Maloljetnici koji još nisu navršili potrebnu dob (mlađi od 14 odnosno 15 godina) bili bi potpuno poslovno nesposobni, što znači i potpuno parnično nesposobni. To znači da oni ne bi mogli samostalno pokrenuti parnične i druge postupke (izvanparnične postupke, postupke ovrhe i osiguranja) te u njima ne bi mogli poduzimati radnje s valjanim procesnopravnim učinkom. U tom bi ih pogledu zastupali njihovi zakonski zastupnici koji bi u njihovo ime i za njihov račun poduzimali sve radnje te bi tako supstituirali nedostatak njihove procesnopravno relevantne volje (sukladno čl. 80. – 81. ZPP-a). Mogućnost konvalidacije pravnih poslova koje bi takvi maloljetnici samostalno sklopili, a odnosili bi se na neznatna pitanja svakodnevnog života, ni na koji način ne bi utjecala na njihovu parničku sposobnost.

Za razliku od njih, potpuno poslovno sposobne osobe (punoljetne osobe, osobe koje su stekle potpunu poslovnu sposobnost prije punoljetnosti) bile bi potpuno parnično sposobne (sukladno čl. 79/1 ZPP-a).

Na osobe koje su djelomice lišene poslovne sposobnosti primjenjivale bi se odredbe čl. 79/2 ZPP-a. One bi bile parnično sposobne u granicama svoje poslovne sposobnosti. To znači da bi imale parničku sposobnost samo u

parnicama o odnosima u kojima bi imale potpunu poslovnu sposobnost, dok u parnicama o odnosima u kojima ne bi bile ovlaštene samostalno disponirati, uopće ne bi imale parničnu sposobnost.

Na kraju, mogli bismo zaključiti da se jedino kvalitetnijim uređenjem poslovne sposobnosti fizičkih osoba može postići kvalitetno uređenje njihove parnične sposobnosti. To su prepoznale sve zemlje regije koje su učinile potreban napor i unaprijedile svoja normativna rješenja. Smatramo da je sada na našem zakonodavcu red da učini isto.

Summary

Ivan Šimović*

EFFECT OF AGE ON BUSINESS AND CIVIL CAPABILITY

U radu se nastoji izložiti sustavna usporedna analiza uređenja poslovne i parnične sposobnosti u Hrvatskoj te odabranim europskim zemljama istog pravno-tradicijskog kruga (Austriji, Njemačkoj, Sloveniji, Srbiji te Federaciji Bosni i Hercegovini). Kroz rad se upozorava na činjenicu da je hrvatsko uređenje poslovne sposobnosti maloljetnika različito od suvremenog koncepta prihvaćenog u navedenim državama. Spomenute razlike u uređenju zapravo su nedostaci koji se odnose na hrvatsko uređenje instituta poslovne sposobnosti maloljetnika, a manifestiraju se u gotovo potpunom negiranju relevantne pravne volje maloljetnika u domeni materijalnog prava te u skokovitom prijelazu u punoljetnost, bez ikakvih međustadija koji bi odgovarali zrelosti maloljetnika. Sve to neizbježno utječe i na domenu parnične sposobnosti jer postojeće uređenje onemogućava afirmaciju procesno relevantne volje maloljetnika, što je u suprotnosti s aktualnim europskim trendovima. Stoga se u završnom osvrtnu predlažu promjene koje bi u domaćem zakonodavstvu trebalo provesti u svrhu kvalitetnijeg i suvremenijeg uređenja poslovne sposobnosti maloljetnika te se prikazuje način na koji bi spomenute promjene utjecale i na njihovu parničnu sposobnost.

Ključne riječi: poslovna i parnična sposobnost maloljetnika, potpuna poslovna i parnična nesposobnost maloljetnika, ograničena poslovna sposobnost maloljetnika, parnična sposobnost ograničeno poslovno sposobnog maloljetnika, poslovna i parnična sposobnost zaposlenog maloljetnika

* Ivan Šimović, LL. B., Assistant, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

Zusammenfassung

Ivan Šimović**

DER EINFLUSS DES ALTERS AUF DIE GESCHÄFTS- UND PROZESSFÄHIGKEIT

Diese Arbeit soll Einblick geben in eine systematische komparative Analyse der Regelung der Geschäfts- und der Prozessfähigkeit in Kroatien und einigen ausgesuchten europäischen Ländern, die derselben Rechtstradition angehören (Österreich, Deutschland, Slowenien, Serbien und die Föderation Bosnien-Herzegowina). Es wird darauf aufmerksam gemacht, dass die kroatische Regelung der Geschäftsfähigkeit Minderjähriger sich vom modernen Konzept in den zuvor genannten Ländern unterscheidet. Dabei handelt es sich im Wesentlichen um Mängel in der kroatischen Regelung des Instituts der Geschäftsfähigkeit Minderjähriger, die sich darin niederschlagen, dass Minderjährigen ein relevanter rechtlicher Wille im Bereich des materiellen Rechts nahezu restlos abgesprochen wird, während die Volljährigkeit (Mündigkeit) übergangslos eintritt, ohne dass es Zwischenstufen gäbe, die der Reife Minderjähriger in irgend einer Weise gerecht würden. All dies beeinflusst unweigerlich auch den Bereich der Prozessfähigkeit, da die geltende Regelung die Durchsetzung des prozessual relevanten Willens eines Minderjährigen verhindert, was den aktuellen europäischen Trends zuwiderläuft. Daher werden in der abschließenden Erörterung Änderungen in der kroatischen Gesetzgebung nahegelegt, mit denen die Geschäftsfähigkeit Minderjähriger besser und moderner geregelt werden könnte, sowie die Art und Weise dargestellt, wie sich die genannten Änderungen auch auf ihre Prozessfähigkeit auswirken würden.

Schlüsselwörter: Geschäfts- und Prozessfähigkeit Minderjähriger, vollständige Geschäfts- und Prozessunfähigkeit Minderjähriger, beschränkte Geschäftsfähigkeit Minderjähriger, Prozessfähigkeit eines beschränkt geschäftsfähigen Minderjährigen, Geschäfts- und Prozessfähigkeit eines beschäftigten Minderjährigen

** Ivan Šimović, Diplom-Jurist, Assistent an der Juristischen Fakultät in Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

